

Vibeke Opheim

Selektert til suksess?

Utdanningsaktivitet og studiefrafall i høyere utdanning blant ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn

NIFU skriftserie nr. 22/2001

NIFU – Norsk institutt for studier
av forskning og utdanning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 0808-4572

Forord

Rapporten viser resultatene fra prosjektet “Studiefracfall blant innvandrere i høgre utdanning” under programmet “Rekruttering og gjennomstrømning” finansiert av Kirke-, undervisnings- og forskningsdepartementet. Vi følger kullet som fullførte videregående opplæring våren 1994 gjennom fem år i utdanningssystemet frem til høsten 1999. I analysene sammenlignes ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn med hensyn til andeler som forlater utdanningssystemet, med eller uten fullført høyere utdanning.

I siste kapittel trekker vi inn resultater fra to andre prosjekter, “Frafall blant nye studenter” (Aamodt 2001) og “Rekruttering til høgre utdanning sett i lys av innvandringsbakgrunn og sosial bakgrunn” (Opheim og Støren 2001) som tidligere er utført ved instituttet. Ved å se de tre prosjektene i sammenheng, kan vi følge ungdom med innvandrerbakgrunn gjennom utdanningssystemet, fra videregående til høyere utdanning.

Rapporten er utarbeidet av Vibeke Opheim som også har vært prosjektleder. Resultater og tidlige utkast har vært presentert på fagseminarer i seksjon for studier av studieforhold og studiegjennomstrømning ved NIFU der flere av medarbeiderne har gitt nyttige innspill. Berit Lødding, Liv Anne Støren og Per Olaf Aamodt har gitt kommentarer til tidligere versjoner av rapporten.

Oslo, oktober 2001

Petter Aasen
Direktør

Liv Anne Støren
Seksjonsleder

Innhold

1	Innledning	7
1.1	Bakgrunn	7
1.2	Problemstilling	8
1.2.1	Hva er studiefrafall?.....	8
1.2.2	Hypoteser	9
1.3	Analysemodell og metode	10
1.4	Data	12
1.5	Begrepsavklaring.....	12
1.5.1	Studiefrafall.....	12
1.5.2	Innvandrer	13
1.5.3	Sosial bakgrunn.....	14
1.6	Om rapportens oppbygning	15
2	Hvem slutter underveis i høyere utdanning?.....	16
2.1	Innledning.....	16
2.2	Andeler i høyere utdanning	16
2.3	Hvor mange fortsetter studiene?.....	18
2.3.1	Studiefrafall år for år.....	19
2.3.2	Fullføringsgrad blant studenter i høyere utdanning	19
2.4	Studiefrafall etter fagområde.....	20
2.5	Oppsummering	22
3	Utdanningsaktivitet og studiefrafall: Multivariate analyser.....	23
3.1	Innledning.....	23
3.1.1	Demografisk fordeling blant 94-kullet.....	23
3.1.2	Kjennetegn ved utdanningen.....	25
3.2	Hvem fortsetter i høyere utdanning?.....	26
3.2.1	Resultater	26
3.3	Hvem forlater høyere utdanning uten å fullføre?	31
3.3.1	Studiefrafall høsten 1995	33
3.3.2	Studiefrafall høsten 1999	36
3.4	Diskusjon.....	39
3.4.1	Mulighet for feilkilder og feiltolkninger.....	39
3.4.2	Hvilke forhold har betydning for studiefrafall?.....	40
3.4.3	“Selektert til suksess” eller marginalisert i utdanningssystemet?.....	42
4	Studiefrafall, rekruttering og gjennomføring.....	43
4.1	Hovedresultater fra tre prosjekter.....	43
4.1.1	Gjennom videregående opplæring	43
4.1.2	Overgangen til høyere utdanning.....	45
4.1.3	Fagvalg i høyere utdanning.....	45

4.1.4 Gjennomstrømning og studiefrafall i høyere utdanning.....	46
4.1.5 Studiefrafall og utdanningsaktivitet i høyere utdanning.....	47
4.2 Politiske implikasjoner.....	48
Referanser.....	52

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Utgangspunktet for rapporten er den lave deltakelsen i høyere utdanning blant personer med innvandrerbakgrunn (Bjertnæs 2000). Blant førstegenerasjons innvandrere i aldersgruppen 19-24 år, var 11,3 prosent i gang med høyere utdanning i 1997, blant andregenerasjons innvandrere var andelen 22,3 prosent. Andelen i befolkningen totalt var 26,9 prosent (Bjertnæs 2000). I tillegg er det betydelig variasjon i deltakelsen i utdanningssystemet blant innvandrergrupper fra ulike land. Statistikken viser at personer med vestlig innvandrerbakgrunn generelt har høyere andel i høyere utdanning enn personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn (NOU 2000:14).

Det kan være ulike årsaker til denne underrepresentasjonen. Mange av årsakene befinner seg forut for rekruttering til høyere utdanning, blant annet som følge av svak progresjon og lavere fullføringsgrad blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant majoritetsungdom i videregående opplæring (Opheim og Støren 2001). Et annet forhold som også kan spille inn er frafall i løpet av høyere utdanning. Vi vet lite om omfanget av frafall i høyere utdanning, rapportens formål er derfor å belyse dette temaet.

Det er et politisk ønske å øke rekrutteringen av minoritetsspråklige studenter til høyere utdanning. Dette kan ses i sammenheng med det politiske målet å motvirke at nye sosiale forskjeller, som følger skillet mellom personer med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen, oppstår og sementeres (St.meld. nr.17 1996-97). Utdanning er viktig både for å oppnå integrasjon og selvhjelpenhet i samfunnet generelt og for å få en sikker plass i arbeidsmarkedet. Dette innebærer blant annet en målsetting om at innvandrere rekrutteres til høyere utdanning og at de fullfører utdanningen i like høy grad som resten av befolkningen.

Tidligere undersøkelser har vist at ungdom med innvandrerbakgrunn i langt mindre grad fullfører videregående opplæring enn ungdom med majoritetsbakgrunn (Raum og Hamre 1996, Lødding 1998, Opheim og Støren 2001). Denne gruppen blir med andre ord sterkt selektert i utdanningssystemet før de når frem til høyere utdanning. Blant de som fullfører videregående opplæring er overgangen til høyere utdanning vel så høy blant ungdom med innvandrerbakgrunn som blant ungdom med majoritetsbakgrunn (Opheim og Støren 2001).

Er studenter med innvandrerbakgrunn dermed “selektert til suksess”? Eller er det slik at tendensen til studiefrafall er høyere blant studenter med innvandrerbakgrunn enn blant studenter med majoritetsbakgrunn også i høyere utdanning? Et høyt frafall vil bety lav fullføringsgrad blant den delen av innvandrerbefolkningen som tar høyere utdanning. Ettersom andelen som begynner i høyere utdanning er lavere enn for befolkningen ellers, er det bekymringsfullt dersom en betydelig andel ikke fullfører studiene.

1.2 Problemstilling

Hovedproblemstillingen i denne rapporten er å belyse grad av frafall i høyere utdanning blant ungdom med innvandrerbakgrunn, i tillegg til å undersøke om det er forskjeller i frafallsmønsteret mellom ungdom med majoritetsbakgrunn og ungdom med innvandrerbakgrunn.

1.2.1 Hva er studiefrafall?

Et avgjørende spørsmål for valg av fremgangsmåte og analysemodell er: *Hva er studiefrafall?* Det er ikke uten videre gitt hva begrepet frafall innebærer. Generelt kan vi si at studiefrafall betyr å avslutte en utdanning før den er fullført. Fra utdanningsinstitusjonenes ståsted, der frafall gjerne betraktes som uønsket og hvor målet er å begrense studiefrafall, kan dette være en relevant definisjon (Tinto 1987). Frafall kan imidlertid omfatte alt fra studiemobilitet, der studenten avbryter studiet ved ett lærested og fortsetter ved et annet, til en mer eller mindre permanent beslutning om å ikke fortsette utdanningen (Roedele og Aamodt 2001). Fra studentenes utgangspunkt trenger dermed ikke et studieavbrudd å betraktes som uønsket. Årsakene til studiefrafall kan strekke seg fra helt frivillige beslutninger, som for eksempel at man har forandret interesser, utdanningen var ikke så spennende som man hadde trodd, eller ønske om å gjøre noe annet enn å studere (evt. for en periode). I den andre ytterkant har vi de ufrivillige årsakene, som eksempelvis at man ikke har råd til å studere videre, eller at man ikke mestrer faget og ikke har gode nok karakterer til å komme videre i utdanningen. Uttrykket frafall rommer med andre ord en rekke ulike handlinger, som likevel har det til felles at utdanningen avbrytes før den er fullført.

I denne rapporten har vi ikke mulighet til å gå inn og undersøke hvilke årsaker som ligger bak beslutningen om å forlate utdanningssystemet. Vår observasjonsperiode er begrenset til fem år etter fullført videregående opplæring, dermed kan vi ikke vite sikkert om studenter som forlater studiet vender tilbake til utdanningssystemet ved senere tidspunkt. Vi kan med andre ord ikke vite om det vi observerer er et *permanent* frafall eller *midlertidig* pause fra utdanningen. Det vi gjør i denne omgang er å undersøke hvem og hvor mange som forlater utdanningssystemet og om omfanget varierer i studentgrupper med ulik innvandrerbakgrunn. Slik informasjon er avgjørende å ha før man kan gå videre og undersøke eventuelle årsaker til forskjellige frafallsmønstre i ulike grupper av befolkningen.

Fordi vi kun har begrenset informasjon om årsaker til og varigheten av eventuelle studieavbrudd, kan det synes misvisende å bruke begrepet studiefrafall i denne sammenheng. Det vi observerer er andeler som er innenfor og utenfor utdanningssystemet ved ulike tidspunkt, noe som kan betegnes som *utdanningsaktivitet*. Vi undersøker hvor mange som forlater utdanningssystemet etter å ha fullført en høyere utdanning og hvor mange som ikke fullfører en utdanning før de trer ut av utdanningssystemet. Vi kommer tilbake til forståelsen av frafallsbegrepet i oppsummeringen og diskusjonen av resultatene i siste kapittel.

1.2.2 Hypoteser

Hvorfor sammenligner vi studiefrafall og utdanningsaktivitet blant ungdom med innvandrerbakgrunn og ungdom med majoritetsbakgrunn? Er det grunn til å forvente forskjeller mellom gruppene?

Det er gjort lite forskning på frafall blant innvandrerungdom i høyere utdanning. Det vi imidlertid vet er at ungdom med innvandrerbakgrunn har relativt høyt frafall på lavere trinn i utdanningssystemet (Raaum og Hamre 1987, Lødding 1998, Opheim og Støren 2001). Språkproblemer og kulturell avstand i forhold til undervisning i skolen utgjør trolig utfordringer for mange ungdommer med innvandrerbakgrunn på alle trinn i skolesystemet. Vi finner høyere frafall blant ungdom med innvandrerbakgrunn i videregående opplæring sammenlignet med majoritetsungdom, og vi kan muligens forvente at dette også gjelder i høyere utdanning. Tidligere studier kan også tyde på at manglende trivsel og integrasjon er forhold som preger skolehverdagen til en del elever med innvandrerbakgrunn (Andersen 2000). Graden av integrasjon i utdanningssystemet har betydning for å velge å avbryte eller fortsette studiene (Tinto 1987). Dersom ungdom med innvandrerbakgrunn er svakere integrert i utdanningssystemet sammenlignet med majoritetsungdom, vil dette kunne medføre høyere studiefrafall også i høyere utdanning.

På den annen side kan det være at studiefrafallet blir mindre på hvert trinn i utdanningssystemet, ettersom gruppen som fortsetter blir stadig mer *selektert* med hensyn til ferdigheter, motivasjon og ambisjoner. Med andre ord kan det høye frafallet blant ungdom med innvandrerbakgrunn på lavere trinn i utdanningssystemet, medføre lavt frafall i høyere utdanning. Når vi sammenligner andeler som fortsetter i høyere utdanning etter fullført videregående opplæring, finner vi små forskjeller blant ungdom med innvandrerbakgrunn og ungdom med majoritetsbakgrunn (Opheim og Støren 2001), noe som kan tyde på at forskjellene mellom gruppene først og fremst gjelder lavere trinn i utdanningssystemet. En forutsetning for denne argumentasjonen er selvsagt at frafall er knyttet til ferdigheter, motivasjon eller ambisjoner. Som vi tidligere har vært inne på, trenger ikke dette å være tilfelle. Frafall i utdanningssystemet – midlertidig eller permanent – kan skyldes en rekke forhold knyttet til studenten og samfunnet rundt, deriblant arbeidsmarkedet (arbeidsledighetsnivå), det kan være knyttet til omsorgsoppgaver, arbeid, reise, folkehøgskole eller trivsel og integrasjon på studiestedet (Tinto 1987). Blant norske studenter er det for øvrig nokså vanlig å ta en pause i studiene (Lyngstad og Øyangen 1999).

Et annet spørsmål er om vi kan forvente likt omfang av studiefrafall i de ulike fagområdene i høyere utdanning. Har valg av fagområde betydning for studiefrafall? Dette er det gjort få undersøkelser av tidligere, og ingen er knyttet til sammenhengen mellom innvandrerbakgrunn og frafall. Selv om vi har forventninger om likt frafall i høyere utdanning generelt blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, kan vi likevel forvente at fagområde kan ha betydning for graden av frafall i høyere utdanning. Utdanninger eller fagområder med sterkt innslag av språklig eller kulturbasert kunnskap kan være større utfordringer for ungdom med

bakgrunn fra en annen kultur enn den norske (Dæhlen 2000, Hansen 2000). Vi vet fra tidligere analyser at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad enn annen ungdom velger utdanninger innenfor fagområdet naturfag og teknikk (Dæhlen 2000, Opheim og Støren 2001). Dette kan knyttes til utdanningenes status og internasjonal relevans. Både at utdanninger innenfor naturvitenskap og teknikk generelt leder til yrker med relativ høy status og inntekt (f.eks. ingeniør, sivilingeniør), og at utdanningene kan brukes til å gi arbeid i andre land enn Norge, kan ha betydning. Årsaker til denne preferansen kan også ha sammenheng med at utdanninger innen dette fagområde er lettere å forholde seg til for studenter med begrenset kjennskap til norsk språk. Ut i fra dette kan vi fremstille en hypotese om mindre studiefrafall innen tekniske og naturfaglige utdanninger enn innenfor andre fagområder blant ungdom med innvandrerbakgrunn.

På den annen side kan vi med utgangspunkt i den tidligere nevnte seleksjonen forvente at det ikke vil være forskjeller i frafall mellom fagområdene. Seleksjon på tidligere trinn i utdanningssystemet gjør at vi kan forvente høy grad av motivasjon og ferdigheter blant gruppen av ungdom med innvandrerbakgrunn som er i gang med høyere utdanning. Det kan derfor argumenteres for at den lille andelen som velger å ta høyere utdanning, og spesielt språkbaserte eller kulturbaserte utdanninger er både motivert og høyt kvalifisert. I tråd med dette skulle vi heller ikke forvente større frafall blant ungdom med innvandrerbakgrunn innenfor disse utdanningene enn i andre utdanninger. I analysene vil vi derfor undersøke i hvilken grad valg av fagområde i høyere utdanning har ulik betydning for frafall blant ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn.

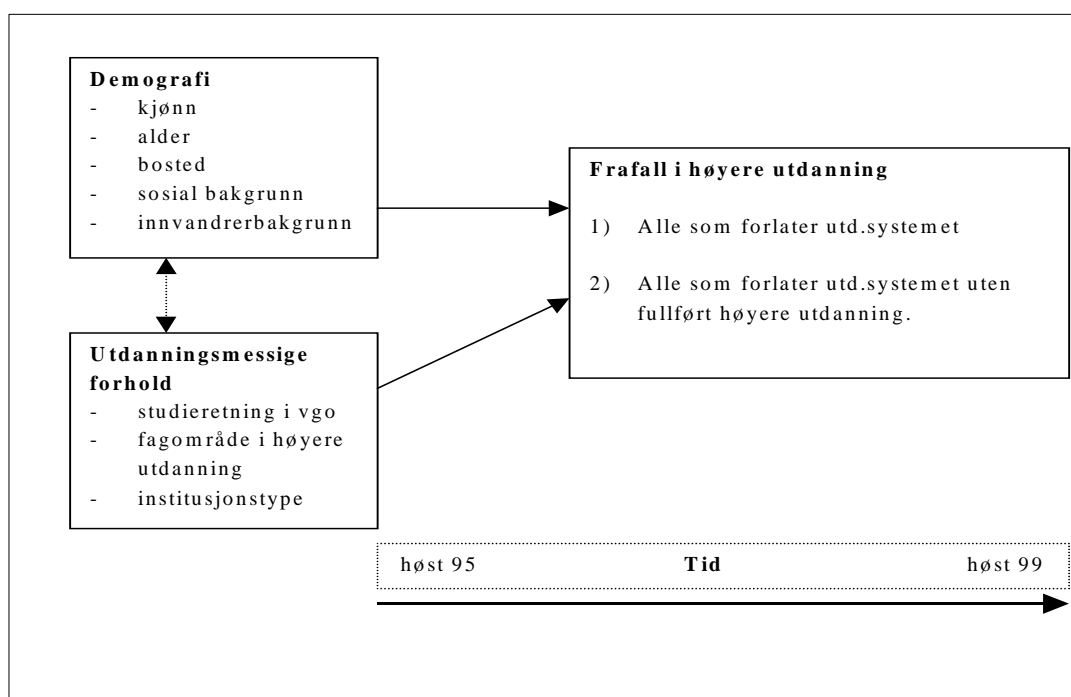
Når det gjelder kjønnsforskjeller, viser analyser at gutter har større grad av frafall enn jenter etter ett år i høyere utdanning (Aamodt 2001). Dette kan settes i sammenheng med militærtjenesten, ved at en større andel av guttene forsvinner ut av utdanningssystemet for å avtjene verneplikt i løpet av de første årene etter fullført videregående opplæring. Imidlertid er det relativt få gutter med innvandrerbakgrunn som går inn i militæret. Dette skulle tilsi at de kjønnsforskjellene vi finner når vi undersøker frafall blant norsk ungdom generelt, ikke gjenfinnes blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Dette undersøker vi nærmere i de multivariate analysemodellene i kapittel 3.

1.3 Analysemodell og metode

For å undersøke sammenheng mellom det å ha innvandrerbakgrunn og frafall i høyere utdanning tar vi utgangspunkt i de som begynte i høyere utdanning rett etter fullført videregående opplæring, høsten 1994, og undersøker frafall i dette studentkullet fram til høsten 1999. For å i størst mulig grad isolere effekten av innvandrerbakgrunn kontrolleres det for en rekke demografiske og utdanningsmessige forhold som inngår i analysemodellen (se nærmere beskrivelse i kapittel 3). Analysemodellen er fremstilt i figur 1.1.

Det brukes ulike statistiske metoder i analysene, dette omfatter bivariat tabellanalyse og binær logistisk regresjon. Metodene er valgt for å gi en deskriptiv analyse av omfang og fordeling av frafall, og i tillegg for å i størst mulig grad isolere effekten av det å ha innvandrerbakgrunn på sannsynlighet for frafall i høyere utdanning. I regresjonsmodellene inngår demografiske forskjeller mellom studentene, som alder, kjønn, familiebakgrunn og bosted. I tillegg kontrolleres det for utdanningsmessige forhold som fagområde, valg av utdanningsinstitusjon i høyere utdanning og valg av studieretning i videregående opplæring. Ved å inkludere fagområde i analysemodellene kan vi også undersøke i hvilken grad det å ha innvandrerbakgrunn har ulik betydning for frafall avhengig av fagområdet.

Figur 1.1 Analysemodell

Analysemodellen fremstilt i figur 1.1 viser hvilke forhold som vil inngå i analysene av frafall i høyere utdanning i denne rapporten, og sammenhengen mellom disse. Vi undersøker altså betydningen av demografiske og utdanningsmessige forhold på frafall ved ulike tidspunkt, derav tidsaksen som strekker seg fra høsten 1995 til høsten 1999. Utgangspunktet er kullet som fullførte videregående opplæring våren 1994. Den stiplede linjen mellom demografiske og utdanningsmessige forhold representerer at dette er forhold som ikke nødvendigvis virker uavhengige av hverandre, men at dette samspillet ikke er hovedfokus her. Frafall i høyere utdanning studeres fra ulike vinkler, vi undersøker betydning av innvandrerbakgrunn for å forlate utdanningssystemet kort tid etter påbegynt høyere utdanning, og frafall uten fullført utdanning ved ulike tidspunkt. Se også avsnittet om begrepsavklaring (punkt 1.6.1) for nærmere beskrivelse av ulik forståelse av frafall i utdanningssystemet.

1.4 Data

Rapporten baserer seg i hovedsak på et datasett som er bestilt fra Statistisk sentralbyrå (SSB) til NIFUs programområde “Rekruttering og gjennomstrømning”, med bevilgning fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Datasettet består av alle som fullførte treårig videregående opplæring våren 1994. Vi har her opplysninger om demografiske forhold som alder, kjønn, foreldrenes utdanning, bostedskommune og landbakgrunn. Videre er det registrert utdanningsvalg hvert semester frem til og med høsten 1998, med opplysninger om skoleslag, skolekommune og igangværende og fullført utdanning ved 11 tidspunkt; fra og med høsten 1994, deretter høst og vår hvert år frem til og med høsten 1999¹.

1.5 Begrepsavklaring

1.5.1 Studiefrafall

Som vi tidligere har vært inne på kan studiefrafall defineres på ulike måter. I forlengelsen av dette finnes også en rekke ulike operasjonaliseringer av begrepet frafall. I våre analyser har vi valgt å skille mellom det å forlate utdanningssystemet, her også kalt studieavgang, og studiefrafall. Studieavgang er definert som: Å være i gang med høyere utdanning ved ett tidspunkt (som regel høsten 94), men å være utenfor utdanningssystemet på et senere tidspunkt. Dersom studieavgangen skal defineres som frafall forutsettes det i tillegg at studenten har forlatt utdanningssystemet uten å ha fullført høyere utdanning.

Hensikten med å skille mellom de som forlater utdanningssystemet uten å fullføre høyere utdanning og de som fullfører studiet, er å få en bredere oversikt over studentenes utdanningsaktivitet. Fremgangsmåten gir oss mulighet til å undersøke både hvilke studentgrupper som velger å forbli eller forlate utdanningssystemet ved ulike tidspunkt, i tillegg til å undersøke hvilke studenter som har fullført en utdanningen før de forlater systemet.

Denne “todelte” fremgangsmåten har til en viss grad sammenheng med hvordan studentens fullførte utdanning er registrert i datamaterialet. Det brukes en meget vid forståelse av uttrykket “fullført utdanning” ved at dette omfatter alle nivåer av utdanninger – fra enkeltfag til hele utdanninger. Det betyr at også studenter som har fullført deksamener eller enkeltfag ved universiteter og høyskoler blir registrert med “fullført utdanning” i SSBs data. Dette er eksamener som kan inngå i større utdanninger og dermed ikke betyr at hele utdanningen er fullført. Ved å definere det å forlate utdanningssystemet uten fullført utdanning som frafall, kan vi dermed få en viss underregistrering av reelt studiefrafall, ettersom det vil være en gruppe studenter som forlater utdanningssystemet kun med avsluttet delstudium eller

---

¹ For nærmere beskrivelse av datamaterialet se Aamodt (2001) og Opheim og Støren (2001).

enkeltfag som vi ikke fanger opp. Vi velger likevel å ikke skille mellom ulike nivåer av fullført høyere utdanning, da vi ikke kjenner studentenes studiemål².

Et annet forhold som er verdt å understreke er at det å forlate utdanningssystemet ikke må tolkes som at studenten aldri vil nærme seg høyere utdanning igjen. Vi vet ikke hvor mange av de studentene som har forlatt utdanningssystemet som senere vil gå tilbake til studiene, enten for å fortsette en tidligere påbegynt utdanning eller for å begynne et nytt studium. Mange benytter seg av mulighetene for etter- og videreutdanning, og det å studere er i økende grad noe man kan gjøre på ulike – og flere – tidspunkt i livet. I hvilken grad ulike grupper av studenter forlater utdanningen med eller uten å ha fullført eksamen er likevel vesentlig informasjon, uavhengig av eventuell tilbakevending til utdanningssystemet ved senere tidspunkt.

1.5.2 Innvandrere

I den offisielle statistikkens klassifisering av innvandrere defineres innvandrerbefolkningen som personer med to utenlandskfødte foreldre (Bjertnæs 2000). Denne definisjonen brukes også her. I analysen skilles det mellom personer som er født i utlandet og de som er født i Norge. *Førstegenerasjoninnvandrere* omfatter personer som er født i utlandet av to utenlandskfødte foreldre. *Andre generasjonsinnvandrere* er personer som er født i Norge av to utenlandskfødte foreldre. Årsaken til dette skillet er særlig spørsmålet om hvorvidt andre generasjons innvandrere følger et mønster som likner førstegenerasjons innvandrere på ulike levekårsområder, eller om de i større grad likner befolkningen for øvrig (Bjertnæs 2000). Betegnelsen “andre generasjonsinnvandrere” har blitt kritisert fra flere hold (Bjertnæs 2001)³. Dette er personer som ikke selv har innvandret og det kan derfor synes misvisende å bruke betegnelsen innvandrere om denne gruppen. Den mest korrekte betegnelsen i følge den statistiske definisjonen vil være “personer født i Norge med to utenlandskfødte foreldre”. Dette er en språklig tung formulering. Det er vanskelig å konstruere et nytt begrep som dekker meningsinnholdet i denne betegnelsen uten å bli for tungt. I mangel av et bedre alternativ velger vi derfor her å bruke betegnelsen “andre generasjons innvandrere”, ettersom begrepet er relativt innarbeidet i statistisk sammenheng⁴.

Den resterende befolkningen utgjør sammenligningsgrunnlaget i analysene. Dette omfatter personer med minst én norskfødt forelder, inkludert utenlandsadopterte (se SSBs standard for

---

² I tråd med Standard for utdanningsgruppering (1989) kan det skilles mellom fullført høyere utdanning på nivå 5, 6 og 7. Nivå 5 omfatter primært utdanninger med varighet fra 0,5 til 1,5 år. Selv om mange av disse utdanningene inngår som deler av større utdanninger eller universitetsgrader, synes det urimelig å regne det å forlate utdanningssystemet etter fullført utdanning på nivå 5 som frafall.

³ Som en følge av denne debatten har Statistisk sentralbyrå hatt på høring et forslag om å endre begrepsbruken i innvandrerstatistikken, dermed vil trolig begrepet “andre generasjonsinnvandrere” utgå.

⁴ I endel sammenhenger brukes uttrykket minoritet synonymt med innvandrere. Fordi analysene kun omfatter personer med første- og andre generasjons innvandrerbakgrunn og ikke andre språklige eller kulturelle minoriteter i samfunnet, velger vi å ikke bruke minoritetsbegrepet her.

klassifisering av innvandrere, SSB 2000a). Deres fellestrekk er altså at de *ikke* har innvandrerbakgrunn, slik den defineres i SSBs standard. Denne gruppen har fått ulike betegnelser i ulike studier. Uttrykket “uten innvandrerbakgrunn” er kanskje den mest nøyaktige betegnelsen på denne gruppen, men siden uttrykket er relativt langt og tungt har vi forsøkt å finne andre uttrykk. Betegnelsen “nordmenn” kan oppfattes som om personer med innvandrerbakgrunn *ikke* tilhører den norske befolkningen, mens uttrykket “etnisk norsk” kan tolkes som at gruppen uten innvandrerbakgrunn kun består av personer med norsk bakgrunn (se for øvrig Bjertnæs 2001 for nærmere diskusjon om begrepsbruk). Her har vi valgt å bruke betegnelsen “majoritet” (majoritetsgruppe, - befolkning, -bakgrunn). Begrepet impliserer at innvandrerbefolkningen er i mindretall i forhold til den øvrige befolkningen.

Vi grupperer også gruppen med innvandrerbakgrunn etter landbakgrunn. Hovedsakelig skiller vi mellom personer med vestlig og ikke-vestlig landbakgrunn. “Ikke-vestlig landbakgrunn” er definert som Øst-Europa, Tyrkia, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika. “Vestlig landbakgrunn” er definert som Vest-Europa, Nord-Amerika og Oceania (jf. SSB). Det vil være store forskjeller mellom ulike etniske grupper innen en så grov gruppering. Et fellestrekk for alle med innvandrerbakgrunn er likevel at deres språklige og kulturelle bakgrunn (i større eller mindre grad) er ulik den norske. Mange har norsk som andrespråk, noe som kan være et hinder i det norske samfunnet. Dette gjelder særlig i utdanningssystemet hvor språklig kommunikasjon har stor betydning.

1.5.3 Sosial bakgrunn

Sosial bakgrunn er operasjonalisert ut i fra opplysninger om foreldrenes utdanningsnivå. I hvilken grad foreldrenes utdanningsnivå er et godt uttrykk for sosial bakgrunn i denne sammenhengen, kan diskuteres (Bakken og Sletten 2000). Det har blitt innvendt at ettersom en del innvandrergrupper ikke får arbeid som tilsvarende den utdanningen de har, gir utdanningsnivået i liten grad uttrykk for sosial status. Med andre ord kan foreldrenes utdanningsnivå gi et mindre valid uttrykk for sosial bakgrunn for ungdom med innvandrerbakgrunn sammenlignet med ungdom med majoritetsbakgrunn. Mange studier viser en sterk sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og barnas utdanningsvalg. Dette gjør det relevant å ta hensyn til foreldrenes utdanning i våre analyser.

Et annet problem er imidlertid at vi fra registerdataene mangler opplysninger om utdanningsnivået til en betydelig del av foreldrene. Særlig blant førstegenerasjons innvandrere er det en høy andel av foreldrene med uoppgitt utdanningsnivå. Dette gjør at informasjonen om sosial bakgrunn blir relativt usikker for enkelte grupper, noe som også vanskeliggjør sammenligning av sosial bakgrunn mellom ulike grupper. Ettersom sosiale forskjeller mellom gruppene ikke er et hovedtema i denne rapporten vil variabelen for foreldrenes utdanningsnivå først og fremst inngå som kontrollvariabel i de multivariate analysene. Dermed kan vi undersøke i hvilken grad eventuelle forskjeller mellom studenter med

innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn består selv når vi tar hensyn til forskjeller i foreldrenes utdanningsnivå.

1.6 Om rapportens oppbygning

Rapporten er delt inn i 4 kapitler. I kapittel 2 undersøkes andeler som gikk videre til høyere utdanning blant de som fullførte videregående opplæring våren 1994 etter innvandrerbakgrunn og landbakgrunn. Deretter ser vi på studiefrafall blant de som var i gang med høyere utdanning høsten 1994, samt de som begynte i høyere utdanning på senere tidspunkt. Vi undersøker også frafall etter valg av fagområde i høyere utdanning. I kapittel 3 viser vi innledningsvis antall og demografisk fordeling blant elever med vestlig og ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Deretter undersøkes studiefrafall i høyere utdanning blant de fra 94-kullet som gikk videre til høyere utdanning. Ved bruk av logistisk regresjon gjøres multivariate analyser av betydningen av innvandrerbakgrunn for frafall i høyere utdanning. Kapittel 4 inneholder en oppsummering av hovedresultatene og diskusjon av disse. Her trekker vi inn resultater fra to andre prosjekter, "Frafall blant nye studenter" (Aamodt 2001) og "Rekruttering til høgre utdanning sett i lys av innvandringsbakgrunn og sosial bakgrunn" (Opheim og Støren 2001). Ved å se de tre prosjektene i sammenheng, sammenstilles funnene knyttet til situasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn når det gjelder rekruttering til og studiefrafall i høyere utdanning. Avslutningsvis peker vi på noen politiske implikasjoner på bakgrunn av disse resultatene.

2 Hvem slutter underveis i høyere utdanning?

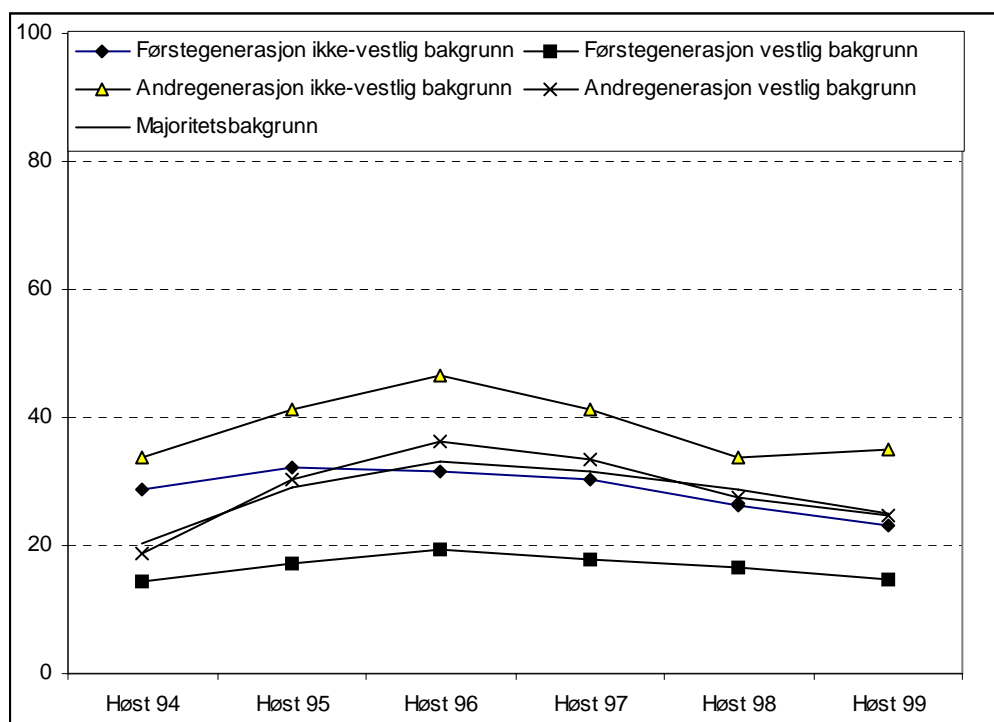
2.1 Innledning

I dette kapitlet vil vi med utgangspunkt i de som fullførte videregående opplæring våren 1994 undersøke omfanget av studiefravall og “overlevelseshaster” i høyere utdanning. Analysene presenteres i form av tabeller og figurer. Underveis i kapitlet drøftes også ulike operasjonaliseringer av studiefravall.

2.2 Andeler i høyere utdanning

Har ungdom med innvandrerbakgrunn et annet frafallsmønster i høyere utdanning enn ungdom med majoritetsbakgrunn? Før vi undersøker dette vil vi først se nærmere på hvor mange som fortsatte fra videregående til høyere utdanning av avgangskullet fra 1994. Figur 2.1 viser andelen blant de som fullførte videregående opplæring våren 1994, som var i gang med høyere utdanning i perioden fra høsten 1994 til og med høsten 1999.

Figur 2.1 Prosentandeler i høyere utdanning i perioden høsten 1994 – høsten 1999 blant personer med vestlig og ikke-vestlig bakgrunn og majoritetsbakgrunn. Alle i hver gruppe som hadde fullført videregående opplæring våren 1994. (N=64 378)

Figur 2.1 illustrerer variasjonen i andelen som er i gang med høyere utdanning både med hensyn til innvandrerbakgrunn og med hensyn til tidspunkt. Vi ser at andelen som går videre til høyere utdanning varierer mellom 20 og 40 prosent av gruppene. Andre generasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn utmerker seg med høye andeler i høyere utdanning. Dette gjelder de som fullførte videregående opplæring våren 1994, og funnene er i samsvar med resultater fra en undersøkelse om overgangen til høyere utdanning blant et senere kull (Opheim og Støren 2001). Førstegenerasjons innvandrere med vestlig bakgrunn har derimot noe lavere andeler sammenlignet med de andre gruppene. En forklaring på denne tendensen kan være at studier i utlandet ikke blir registrert i våre data. Dersom en høyere andel blant de vestlige innvandrerne tar høyere utdanning i utlandet, kan dette forklare den tilsynelatende lave rekrutteringen til høyere utdanning som vi observerer for denne gruppen. En tilsvarende forklaring er trolig at mange av de vestlige innvandrerne som fullfører videregående opplæring i Norge er utvekslingsstudenter eller ungdom som er i Norge sammen med familien i en kortere periode, og som reiser tilbake til hjemlandet sitt like etterpå.

Men hva skyldes så den høye andelen andre generasjonsinnvandrere med ikke-vestlig bakgrunn? Er dette en gruppe som i mindre grad enn de andre gruppene “forsvinner” til utlandet for å ta utdanning eller skyldes mønsteret demografiske kjennetegn ved denne gruppen? Nærmere analyser av et senere kull viser kun små forskjeller i studietilbøyelighet mellom gruppene når demografiske og utdanningsmessige forhold holdes likt (Opheim og Støren 2001). Dette har sammenheng med at ungdom med innvandrerbakgrunn har en sterkere tendens til å velge allmennfaglige grunnkurs og i mindre grad velger yrkesfaglige studieretninger i videregående opplæring, sammenlignet med ungdom med majoritetsbakgrunn (Grøgaard, Midtsundstad og Egge 1999, Opheim og Støren 2001). Overgangen til høyere utdanning er langt høyere blant ungdom som har tatt allmennfaglig studieretning enn blant de som har tatt yrkesfaglige studieretninger. Analyser viser imidlertid store forskjeller når det gjelder andeler som fullfører videregående opplæring. Ungdom med innvandrerbakgrunn, og spesielt fra ikke-vestlige land, fullfører utdanning på videregående nivå i betydelig lavere grad enn ungdom med majoritetsbakgrunn (Opheim og Støren 2001). Dette tyder på at seleksjonen på lavere trinn i utdanningssystemet er langt sterkere blant ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn enn blant majoritetsungdom. Det er med andre ord kun en selektert gruppe av innvandrerungdommene som oppnår studiekompetanse og dermed mulighet for å ta høyere utdanning. Dette har betydning når vi skal undersøke studiefrafall og “overlevelse” i høyere utdanning, fordi det betyr at gruppene ikke bare er ulike når det gjelder etnisk opprinnelse eller migrasjonsbakgrunn. Seleksjonen tidligere i utdanningssystemet kan ha betydning for overgangen fra videregående til høyere utdanning, ved at de gruppene som er strengest selektert også er de mest motiverte. Sagt på en annen måte; dersom seleksjonen i utdanningssystemet foregår på lavere trinn blant innvandrerungdom enn blant majoritetsungdom, vil vi forvente at dette har betydning for studiemønsteret i høyere utdanning for de to gruppene. Som vi diskuterte i forrige kapittel, kan det imidlertid også være at seleksjonen eller studiefrafallet blant innvandrerungdom i utdanningssystemet er sterk på *alle* trinn, også i høyere utdanning.

2.3 Hvor mange fortsetter studiene?

Når vi undersøker hvor mange som fortsetter studiene er det med utgangspunkt i de som gikk videre til høyere utdanning samme høst blant avgangskullet fra 1994. Tabell 2.1 viser “overlevelseshraten” blant de som begynte i høyere utdanning høsten 1994. Vi undersøker her andeler som forlater utdanningssystemet år for år, uansett om de har fullført en utdanning eller ikke.

Tabell 2.1 *Andel som fortsetter i høyere utdanning blant de som var i gang med høyere utdanning høsten 1994. Alle som fullførte videregående opplæring våren 1994.*

	Vestlig bakgrunn	Ikke-vestlig bakgrunn	Majoritetsbakgrunn
Høsten 94	100,0	100,0	100,0
Høsten 95	73,3	80,8	80,0
Høsten 96 ^{a)}	71,7	69,7	77,6
Høsten 97	58,3	56,5	60,4
Høsten 98	46,7	46,5	51,2
Høsten 99	40,0	37,8	42,8
N=Antall i høyere utdanning høsten 94	60	370	12725

a) Signifikant forskjell på 5% nivå mellom gruppen med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetsbakgrunn.

Av de som var i gang med høyere utdanning høsten 1994, var omlag 40 prosent fremdeles i utdanningssystemet fem år etter, høsten 1999. De resterende 60 prosent hadde dermed enten fullført en høyere utdanning eller forlatt utdanningssystemet uten å fullføre. Tabell 2.1 viser relativt ubetydelige forskjeller mellom studenter med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn. Fra og med høsten 1996 kan det likevel se ut som gruppen med ikke-vestlig bakgrunn i noe høyere grad forsvinner ut av utdanningssystemet enn majoritetsgruppen og de med vestlig bakgrunn. Denne tendensen holder seg også i de påfølgende årene. Forskjellen mellom gruppene er imidlertid kun signifikant ved ett tidspunkt, høsten 1996. Det er med andre ord små forskjeller mellom gruppene med og uten innvandrerbakgrunn.

Resultatene viser små forskjeller, men kan tyde på at personer med innvandrerungdom i noen grad blir værende kortere tid i utdanningssystemet sammenlignet med personer med majoritetsbakgrunn. Det kan være flere årsaker til dette. En mulighet er at studenter med innvandrerbakgrunn i større grad enn majoritetsstudentene tar deler av studiene i utlandet. Studier i utlandet blir ikke registrert i den norske utdanningsstatistikken, utenlandsstudentene blir dermed registrert som ute av utdanningssystemet i vår statistikk. En annen mulighet er at ungdom med innvandrerbakgrunn velger kortere utdanninger enn majoritetsungdom. Forutsatt normal progresjon, vil de dermed fullføre og forsvinne ut av utdanningssystemet raskere enn

majoritetsungdom. Det kan også være at tallene representerer “ekte” studiefrafall og ikke fullføringsgrad eller utenlandsstudier. Slikt frafall kan skyldes problemer med studiene (“ufrivillig avgang”) eller manglende motivasjon for å fortsette (“frivillig avgang”) (Tinto 1987). Endelig kan resultatene ha sammenheng med demografiske forskjeller mellom gruppen med innvandrerbakgrunn og gruppen med majoritetsbakgrunn. I hvilken grad demografiske forskjeller eller utdanningsmessige forhold som fagområde eller lærested forklarer eventuelle forskjeller i studiefrafall mellom ungdom med og uten innvandrerbakgrunn, kommer vi tilbake til i neste kapittel.

2.3.1 Studiefrafall år for år

En annen mulighet for å undersøke studiefrafall i utdanningssystemet er å ta utgangspunkt i alle som var i gang med høyere utdanning i løpet av perioden 1994-98. Dermed får vi en større gruppe studenter, som også omfatter de som har ventet ett eller flere år før de begynte i høyere utdanning. I tabell 2.2 har vi tatt utgangspunkt i de ulike studentkullene og viser andel som har forlatt utdanningssystemet året etter (eks. andel studiefrafall høsten 95 blant studentkullet høsten 94, studiefrafall høsten 96 blant studentkullet høsten 1995, etc.).

Tabell 2.2 *Andel som har forlatt utdanningssystemet året etter blant de som var i gang med høyere utdanning høsten 94, 95, 96, 97 og 98. Alle som fullførte videregående opplæring våren 1994.*

	Vestlig bakgrunn	Ikke-vestlig bakgrunn	Majoritetsbakgrunn
Høsten 95	26,7 (60)	19,2 (370)	20,0 (12725)
Høsten 96	12,8 (78)	18,6 (420)	16,4 (18155)
Høsten 97	20,2 (89)	22,3 (421)	23,9 (20788)
Høsten 98	28,0 (82)	27,1 (399)	24,3 (19866)
Høsten 99	24,3 (74)	25,4 (342)	27,5 (18134)

Antall i høyere utdanning året før (N) i parentes

Tabell 2.2 viser ingen signifikante forskjeller mellom gruppene med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn. I snitt finner vi vel tre fjerdeler av studentene som begynte i/var i gang med høyere utdanning ved ett tidspunkt, i høyere utdanning året etter.

2.3.2 Fullføringsgrad blant studenter i høyere utdanning

I tabell 2.1 og 2.2 har sett på andeler som forlater utdanningssystemet, uavhengig om studenten har fullført en utdanning eller ikke. Det er fordeler og ulemper ved dette. Det er også naturlig å se studiefrafall i sammenheng med fullføring. I tabellen nedenfor ser vi nærmere på hvor store andeler av studentene som forlater utdanningssystemet *uten* å fullføre en utdanning.

Tabell 2.3 viser hvor store andeler som falt fra uten å ha fullført høyere utdanning år for år frem til og med 1999. Vi tar her utgangspunkt i alle som fullførte videregående opplæring våren 1994 og som var i gang med høyere utdanning høsten 1994.

Vi ser at andelen studiefrafall uten fullført høyere utdanning generelt er noe høyere blant gruppen med innvandrerbakgrunn enn blant majoritetsgruppen. Generelt er det i størst grad studenter med ikke-vestlig bakgrunn som skiller seg fra majoritetsgruppen. Mens kun 15 prosent av majoritetsgruppen forlatt utdanningssystemet uten å fullføre noen høyere utdanning høsten 1999, gjaldt dette 27 prosent av studentene med ikke-vestlig bakgrunn. Den lille gruppen studenter med vestlig innvandrerbakgrunn har et mer varierende frafallsmønster, noe som kan skyldes tilfeldige utslag grunnet lavt tallgrunnlag. Sammenlignet med resultatene i tabell 2.1, blir forskjellene mellom gruppene dermed noe større når vi tar hensyn til fullført utdanning.

Tabell 2.3 *Prosentandeler som forlater utdanningssystemet uten å fullføre høyere utdanning blant de som var i gang med høyere utdanning høsten 1994. Alle som fullførte videregående opplæring våren 1994.*

	Vestlig bakgrunn	Ikke-vestlig bakgrunn	Majoritetsbakgrunn
Høsten 95	20,0	15,9	12,3
Høsten 96 ^{a)}	21,7	22,2	12,0
Høsten 97 ^{a)}	16,7	26,2	14,2
Høsten 98 ^{a)}	16,7	26,5	14,7
Høsten 99 ^{a) b)}	15,0	27,3	14,9
N=Antall i høyere utdanning høsten 94	60	370	12725

a) Signifikant forskjell på 5% nivå mellom gruppen med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetsbakgrunn.

b) Signifikant forskjell på 5% nivå mellom gruppen med vestlig og ikke-vestlig bakgrunn.

Ved tolkningen av tabellen er det grunn til å understreke både at 1) forskjellene mellom gruppene er relativt små, og 2) at forskjellene kan skyldes en rekke forhold, deriblant ulikheter i valg av type utdanning eller lengden på utdanningen. Vi kommer tilbake til slike forskjeller mellom gruppene senere i analysen.

2.4 Studiefrafall etter fagområde

I kapittel 1 omtalte vi at valg av fagområde kunne ha betydning for studiefrafall i høyere utdanning blant ungdom med innvandrerbakgrunn. Er det mindre forskjeller i frafallsmønstre mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn innenfor fagområder der norsk språk og kultur spiller en mindre rolle? For å få et visst inntrykk av dette undersøkes studiefrafall innen fagområdet naturvitenskap og teknikk. Tabell 2.4 viser

“overlevelsesheter” blant studenter innen dette fagområdet blant de som var registrert som studenter her høsten 1994. Kun 12 studenter med vestlig innvandrerbakgrunn var i gang med studier innen dette fagområdet høsten 94, denne gruppen er derfor utelatt fra tabellen.

Tabell 2.4 *Andel som fortsetter blant dem som var i gang med høyere utdanning i fagområdet naturvitenskap og teknikk høsten 1994. Alle som fullførte videregående opplæring våren 1994.*

	Ikke-vestlig bakgrunn	Majoritetsbakgrunn
Høsten 94	100,0	100,0
Høsten 95	84,3	75,7
Høsten 96	64,6	67,5
Høsten 97	69,3	71,7
Høsten 98	34,6	36,7
Høsten 99*	22,0	20,3
N=	127	2729

*Fagområdet endret til naturvitenskap, håndverk og teknikk i 1999 (NUS 2000).

Tabell 2.4 avdekker må forskjeller mellom gruppene. Vi ser at andelen som fortsetter er relativt høy frem til og med høsten 97. For begge gruppene skjer det deretter et “stup” mellom høsten 97 og 98. Høsten 1999, fem år etter studiestart er det kun omlag 20 prosent av studentene som fremdeles befinner seg i utdanningssystemet innenfor dette fagområdet. Jamført med tabell 2.1, som viser andeler som fortsetter blant alle i høyere utdanning uansett fagområde, viser tabell 2.4 relativt like andeler. Det “stupet” vi ser fra 97 til 98 er imidlertid ikke like markert i tabell 2.1, noe som har sammenheng med overvekten av studenter ved treårige ingeniøruddanning i tabell 2.4. Forskjellene mellom ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn og majoritetsungdom kan synes å være enda mindre i tabell 2.4 enn i tabell 2.1.

I tabell 2.5 har vi tatt hensyn til om studentene som faller fra har fullført eksamen innen fagområdet naturvitenskap og teknikk før de forsvant ut av utdanningssystemet. Vi tar også her utgangspunkt i gruppen som gikk direkte over i høyere utdanning etter fullført videregående opplæring i 1994.

Tabell 2.5 *Andel som forlater utdanningssystemet uten å fullføre blant dem som var i gang med høyere utdanning i fagområdet naturvitenskap og teknikk høsten 1994. Alle som fullførte videregående opplæring våren 1994.*

	Ikke-vestlig bakgrunn	Majoritetsbakgrunn
Høsten 95	7,9	12,7
Høsten 96	17,3	13,2
Høsten 97	20,5	20,5
Høsten 98	20,5	20,0
Høsten 99*	21,3	22,1
N=	127	2729

*Fagområdet endret til naturvitenskap, håndverk og teknikk i 1999 (NUS 2000).

Tabell 2.5 viser ingen signifikante forskjeller i andelen frafall fra studiet innen fagområdet naturvitenskap og teknikk mellom gruppen med innvandrerbakgrunn og majoritetsgruppen. Forskjellen mellom gruppene går i begge retninger de to første årene, men disse forskjellene er små og kan skyldes tilfeldige svingninger. Andelen studiefrafall i begge grupper ligger på omlag en femdel fra og med høsten 1997. Sammenligner vi resultatene i tabell 2.5 med tabell 2.3, kan det dermed se ut til at frafallet innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk er noe høyere enn i høyere utdanning generelt, blant studenter med majoritetsbakgrunn. Denne tendensen er imidlertid motsatt for studenter med ikke-vestlig bakgrunn, denne gruppen får noe lavere frafallsandeler når vi kun ser på fagområdet naturvitenskap og teknikk sammenlignet med høyere utdanning generelt.

I likhet med resultatene i de foregående tabellene, kan også resultatene i tabell 2.4 og 2.5 ha sammenheng med demografiske eller utdanningsmessige forskjeller mellom gruppene. Dette kommer vi tilbake til i de multivariate analysene i neste kapittel. Som en foreløpig konklusjon, synes det ikke å eksistere forskjeller i studiefrafall mellom ungdom med majoritetsbakgrunn og ikke-vestlig bakgrunn innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk.

2.5 Oppsummering

De foreløpige analysene i dette kapitlet tyder på relativt små forskjeller mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn i andeler som forlater utdanningssystemet. Imidlertid øker forskjellen når vi kun ser på studenter som faller fra uten fullført høyere utdanning. Ungdom med ikke-vestlig bakgrunn skiller seg fra majoritetsungdom med noe høyere andeler som forlater utdanningssystemet uten fullført utdanning. Disse forskjellene finner vi imidlertid ikke i fagområdet naturvitenskap og teknikk. I neste kapittel undersøker vi i hvilken grad det å ha innvandrerbakgrunn har betydning for studiefrafall i høyere utdanning når demografiske og utdanningsmessige forhold holdes likt.

3 Utdanningsaktivitet og studiefrafall: Multivariate analyser

3.1 Innledning

Analysene i forrige kapittel har gitt et foreløpig bilde av forskjellene mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn i andeler som forlater høyere utdanning med eller uten fullført utdanning. Vi har imidlertid ikke undersøkt i hvilken grad de forskjellene vi finner skyldes demografiske eller utdanningsmessige forskjeller mellom gruppene eller om de har sammenheng med om studentene har innvandrerbakgrunn eller majoritetsbakgrunn. For å undersøke i hvilken grad det å ha innvandrerbakgrunn har betydning for frafallsmønsteret i høyere utdanning har vi konstruert modeller der demografiske og utdanningsmessige forhold er inkludert. I disse analysene brukes logistisk regresjon. Hovedspørsmålet er: Hvilken betydning har det å ha innvandrerbakgrunn for studiefrafall i høyere utdanning når andre forhold holdes likt?

Som vi har vært inne på i forrige kapittel, kan studiefrafall studeres på en rekke måter. For på best mulig måte belyse sammenhengen mellom det å ha innvandrerbakgrunn og studiefrafall i høyere utdanning har vi valgt å bruke ulike uttrykk for frafall i analysemodellene. På lik måte som i forrige kapittel, bruker vi to hovedtilnærminger. I analysemodell 1 undersøkes sannsynligheten for å være utenfor utdanningssystemet ett år etter påbegynt høyere utdanning. Vi tar utgangspunkt i kullet som fullførte videregående opplæring våren 1994 og som var i gang med høyere utdanning samme høst. I analysemodell 2 snevrer vi inn fokuset, her undersøkes sannsynligheten for å forlate utdanningssystemet uten å ha fullført høyere utdanning.

I første del av kapitlet presenteres de demografiske og utdanningsmessige kjennetegnene som inngår i analysemodellene (se for øvrig figur 1.1 i kapittel 1). Deretter følger resultatene av de ulike analysemodellene. Kapitlet avsluttes med kommentarer og diskusjon.

3.1.1 Demografisk fordeling blant 94-kullet

Tabell 3.1 viser gjennomsnittlig fordeling blant personer med og uten innvandrerbakgrunn etter sentrale demografiske forhold som vil inngå i regresjonsanalysene. Dette er: Alder, kjønn, foreldrenes utdanning, bosted, innvandrerbakgrunn, (antall år bosatt i Norge), studieretning i videregående opplæring, i gang med høyere utdanning høsten 94, 95, etc.

Tabell 3.1 Demografiske kjennetegn blant alle som fullførte videregående opplæring våren 1994.

Kjennetegn	Innvandrerbakgrunn	Majoritetsbakgrunn	Alle
Alder:			
19 år eller yngre	25,3	45,4	44,9
20-24	30,3	32,0	31,9
25-29	15,9	9,4	9,6
30-34	13,1	4,6	4,8
35-39	7,5	3,6	3,7
40+	7,8	5,0	5,0
Kjønn (% kvinner)	41,2	43,2	43,1
Innvandrerbakgrunn:			
Førstegenerasjon ikke-vestlig bakgrunn	68,3		1,8
Førstegenerasjon vestlig bakgrunn.	19,7		0,5
Andregenerasjon ikke-vestlig bakgrunn	7,8		0,2
Andregenerasjon vestlig bakgrunn	4,1		0,1
Majoritetsbakgrunn		100,0	97,4
Botid i Norge:			
0-4 år	14,7		0,4
5-6 år	21,8		0,6
7-8 år	18,1		0,5
9-14 år	18,3		0,5
15 år eller lengre ¹⁾	27,2		98,1
Studieretning (% studiekompetanse)	66,8	55,2	55,5
Bosted i Oslo/Akershus	31,4	14,3	14,7
Foreldrenes utdanningsnivå:			
Lang høyere utdanning	4,6	6,7	6,7
Kort høyere utdanning	9,2	20,6	20,3
Videregående utdanning	13,8	49,7	48,7
Grunn-/ungdomsskolenivå	9,5	12,6	12,5
Uoppgitt	62,9	10,5	11,8
Høyere utdanning:			
Høsten 94	25,8	20,3	20,4
Høsten 95	29,8	29,0	29,0
Høsten 96	30,6	33,1	33,1
Høsten 97	28,8	31,7	31,6
Høsten 98	24,9	28,9	28,8
Høsten 99	22,3	24,9	24,8
Antall (N)	1669	62 709	64 378

¹⁾ Omfatter alle andregenerasjonsinnvandrere.

Til sammen utgjør gruppen med innvandrerbakgrunn 2,6 prosent av hele kullet som fullførte videregående opplæring våren 1994. Ser vi på fordelingen innen gruppen med innvandrerbakgrunn, ser vi at hovedparten, 68 prosent, er førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig landbakgrunn. Ut i fra tabell 3.1 kan vi se flere forskjeller mellom gruppen med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn, både når det gjelder alder, bosted, studieretning fra videregående opplæring og foreldrenes utdanningsnivå. For begge gruppene

ser vi en noe overraskende stor aldersspredning, der under halvparten er 19 år eller yngre. Aldersspredningen er størst innen gruppen med innvandrerbakgrunn, her er over 40 prosent eldre enn 25 år. Beveger vi blikket nedover tabell 3.1, ser vi at en høyere andel av ungdom med innvandrerbakgrunn har valgt studieretning som gir studiekompetanse sammenlignet med majoritetsgruppen. For øvrig kan denne forskjellen snus motsatt vei; det er flere av ungdommene med majoritetsbakgrunn som velger yrkesfaglige linjer i videregående opplæring enn av ungdommene med innvandrerbakgrunn (Lødding 1998, Opheim og Støren 2001). Også når det gjelder andel av gruppene som bor i Oslo og Akershus, ser vi forskjeller. Det er en betydelig høyere andel av gruppen med innvandrerbakgrunn som er bosatt i Oslo-området sammenlignet med gruppen med majoritetsbakgrunn. Dette gjelder ikke spesielt de som fullførte videregående opplæring i 1994, men gjenspeiler også bosettingsmønsteret i innvandrerbefolkningen generelt (Bjertnæs 2000).

Sammenligning av foreldrenes utdanningsnivå i de to gruppene avdekker at vi mangler opplysninger om dette for en høy andel av gruppen med innvandrerbakgrunn. Andelen med uoppgitt utdanningsnivå for foreldre er særlig høy blant førstegenerasjons innvandrere, og dette må vi ta hensyn til i tolkningen av analysene (se Opheim og Støren 2001 for nærmere diskusjon om dette).

3.1.2 Kjennetegn ved utdanningen

I tillegg til demografiske forhold, inneholder analysemodellene også utdanningsmessige forhold. Vi kontrollerer for om påbegynt utdanning er ved en høyskole eller universitet. Vi kontrollerer også for valg av fagområde i høyere utdanning. Det er verdt å understreke at lærested og fagområdet er bestemt ut fra det studenten hadde påbegynt høsten 1994. En del vil skifte utdanning eller lærested underveis, strømmen av studenter fra universitetene til høyskolene er generelt sterkere enn strømmen motsatt vei – fra høyskolene til universitetene (Aamodt 2001). Å bytte utdanning fra fagområdet naturvitenskap og teknikk til andre fagområder eller omvendt, er mindre vanlig⁵. For å ikke gjøre analysemodellen for komplisert har vi valgt å ta utgangspunkt i det studiet og utdanningsinstitusjonen studentene begynte ved høsten 1994.

På grunn av det lave antallet studenter med innvandrerbakgrunn er det lite hensiktsmessig å bruke en detaljert inndeling etter fagområde eller enkeltutdanninger i analysene. Isteden for å gå inn på enkeltutdanninger, har vi derfor valgt å bruke en grovere inndeling av fagområde i høyere utdanning ved skille mellom valg av naturvitenskapelig/teknisk utdanning og alle andre områder. Bakgrunn for dette skillet er antakelsen om at studentens bakgrunn har liten

---

⁵ Av alle fra 1994-kullet som hadde påbegynt høyere utdanning innenfor andre fagområder høsten 1994, var 5 prosent igang med utdanning innefor fagområdet naturvitenskap og teknikk høsten 1995. Andelen var imidlertid høyere blant studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn, 14 prosent. Av de som hadde påbegynt utdanning innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk, hadde 6 prosent ”byttet” til utdanning innenfor andre fagområder høsten 1995. Her var det ingen forskjell mellom studenter med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn.

betydning innen fagområder der språklig eller kulturell kunnskap ikke spiller en sentral rolle (se kapittel 1). Vi antar at fagområdet naturvitenskap og teknikk inneholder utdanninger der språklig og kulturell kunnskap i mindre grad er en forutsetning sammenlignet med mange andre utdanninger (lærerstudiet, jus, samfunnsvitenskap, etc.). Vi undersøker derfor om de som velger naturvitenskapelige og tekniske utdanninger har mindre grad av studiefravall i høyere utdanning sammenlignet med de som velger andre fagområder.

3.2 Hvem fortsetter i høyere utdanning?

Her undersøker vi sannsynligheten for å være i høyere utdanning høsten 1995 blant alle som var i høyere utdanning høsten 1994. Modellen tar utgangspunkt i alle som var i gang med høyere utdanning høsten 1994. Vi skiller her ikke mellom de som forlater utdanningssystemet med og uten fullført utdanning. Siden vi kun ser på utdanningsvalg året etter fullført videregående opplæring kan det likevel argumenteres for at de som allerede forlater utdanningssystemet etter så kort tid ikke kan ha rukket å fullføre en høyere utdanning.

3.2.1 Resultater

Ser vi på resultatene i modell 1, tyder ikke analysene på at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad enn annen ungdom forlater utdanningssystemet året etter påbegynt høyere utdanning. Innvandrerbakgrunn har ingen signifikant effekt på sannsynligheten for å være i høyere utdanning høsten 1995 blant studenter i høyere utdanning høsten 1994. Heller ikke alder har betydning, derimot er det andre demografiske og utdanningsmessige forhold som spiller inn. Kjønn har betydning ved at jenter har større sannsynlighet enn gutter for å fremdeles være i høyere utdanning året etter fullført videregående opplæring, noe som må ses i sammenheng med avtjening av verneplikt blant gutter. Også bosted og foreldrenes utdanningsnivå har betydning. Studenter bosatt i Oslo eller Akershus har mindre sannsynlighet for å fortsette i høyere utdanning sammenlignet med studenter bosatt i andre deler av landet. Videre har studenter med foreldre med lang høyere utdanning større sannsynlighet for å fortsette utdanningen enn de som har foreldre med lavt utdanningsnivå. Dette er ikke overraskende; den solide betydningen av foreldrenes utdanning på utdanningsvalg og utdanningslengde er velkjent.

Tabell 3.2 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å være i gang med høyere utdanning høst 95 blant de som var i gang med høyere utdanning høst 94. Kullet som fullførte treårig videregående opplæring våren 1994.

	Modell 1 (uten samspillsledd)		Modell 2	
Konstant	,401**	(,134)	,365**	(,135)
Alder: (ref.= 19 år el yngre)				
20-24 år	,021	(,057)	,019	(,057)
25-29 år	-,156	(,108)	-,140	(,108)
30-34 år	-,132	(,176)	-,130	(,177)
35-39 år	-,078	(,214)	-,085	(,215)
40+	-,113	(,243)	-,137	(,244)
Kjønn (kvinne=1)	,579***	(,048)	,603***	(,049)
Innvandrerbakgrunn: (ref.= majoritetsbakgr.)				
1. gen. ikke-vestlig innv.	,241	(,156)	,879**	(,287)
1. gen. vestlig innv.	-,428	(,381)	-1,941	(1,026)
2. gen. ikke-vestlig innv.	,249	(,382)	1,099	(,716)
2. gen. vestlig innv.	,022	(,668)	4,363	(6,717)
Studieretning (studiekompetanse=1)	,374***	(,074)	,381***	(,075)
Bosted i Oslo/Akershus	-,297***	(,058)	-,294***	(,058)
Foreldrenes utdanningsnivå: (ref.=Grunn-/ungdomsskolenivå)				
Lang høyere utdanning	,316**	(,122)	,328**	(,122)
Kort høyere utdanning	,129	(,111)	,139	(,111)
Videregående utdanning	-,051	(,107)	-,042	(,107)
Uoppgitt	,043	(,122)	,062	(,122)
Høgskole (univ.=0)	,383***	(,050)	,408***	(,051)
Naturvitenskap og teknikk (andre fagområder=0)	,585***	(,063)	,562***	(,064)
Samspill: Høgskole				
*1. gen. ikke-vestlig innv.			-1,007**	(,307)
*1. gen. vestlig innv.			1,701	(1,006)
*2. gen. ikke-vestlig innv.			-,723	(,851)
*2. gen. vestlig innv.			,270	(1,575)
Samspill: Naturvitenskap og teknikk				
*1. gen. ikke-vestlig innv.			,686	(,374)
*1. gen. vestlig innv.			1,219	(1,247)
*2. gen. ikke-vestlig innv.			,063	(1,232)
*2. gen. vestlig innv.			-,643	(11,545)
Samspill: Kjønn				
*1. gen. ikke-vestlig innv.			-,817**	(,308)
*1. gen. vestlig innv.			,850	(1,041)
*2. gen. ikke-vestlig innv.			-1,201	(,828)
*2. gen. vestlig innv.			-5,593	(6,762)
Antall (N)			12 365	

* = p<0.05, ** = p<0.01, *** = p<0.001 Standardfeil for koeffisientene i parentes.

Også de utdanningsmessige forholdene inkludert i modellene har signifikant betydning for sannsynligheten for å fortsette i høyere utdanning. Studenter med allmennfaglig studieretning fra videregående opplæring har større sannsynlighet for å fortsette utdanningen sammenlignet med studenter med yrkesfag. Å velge høyere utdanning ved høyskole øker sannsynligheten for å fortsette studiene sammenlignet med universitetsstudier, og studenter innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk fortsetter i større grad enn studenter i andre fagområder. Kontrollert for disse demografiske og utdanningsmessige forholdene viser altså analysen ingen signifikant betydning av innvandrerbakgrunn på sannsynlighet for å fortsette høyere utdanning året etter fullført videregående opplæring. Det vi er opptatt av i denne omgang er først og fremst situasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn. Kan forholdene som inngår i modellen ha ulik betydning for ungdom med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn?

Ser vi på resultatene i modell 2, der samspillsledd er inkludert i modellen, viser heller ikke disse resultatene betydelige forskjeller mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og ungdom med majoritetsbakgrunn. Vi ser at førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrere har noe større sannsynlighet for å fremdeles være i gang med høyere utdanning høsten 1995 sammenlignet med majoritetsgruppen. Dette gjelder imidlertid ikke alle grupper, ettersom samspillsleddene gir signifikante effekter⁶. Figur 3.1 og 3.2 viser beregnet sannsynlighet for å fremdeles være i gang med høyere utdanning høsten 1995 blant studenter høsten 1994 etter innvandrerbakgrunn og henholdsvis kjønn og om man studerer ved universitet og høyskole⁷. Fordi det bare er gruppen førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn som i signifikant grad skiller seg fra gruppen med majoritetsbakgrunn, er det kun disse to grupper som presenteres i figurene.

---

⁶ Det er også gjort analyser der det er kontrollert for samspillsledd mellom innvandringsbakgrunn og de andre demografiske forholdene som inngår i analysemodellen. Generelt gir kun kjønn, fagområde og lærested (universitet/høyskole) signifikante resultater.

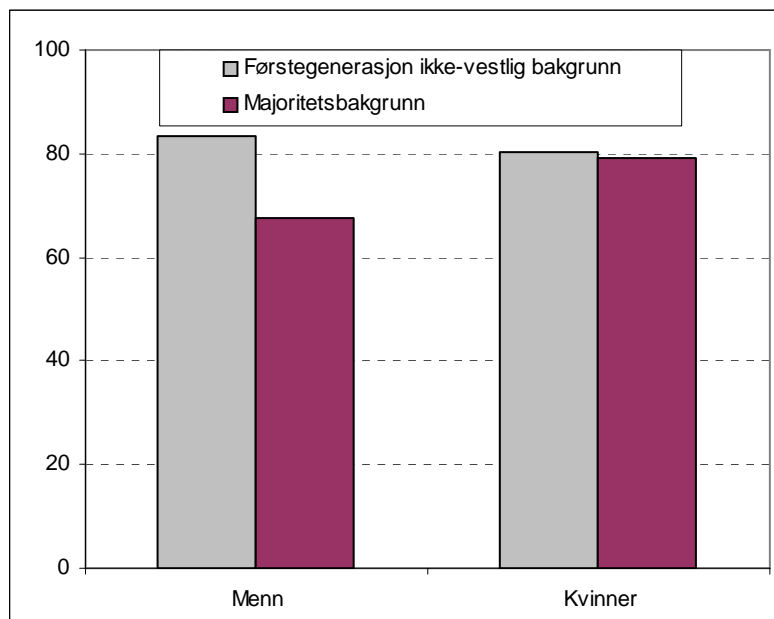
⁷ Sannsynlighet for å være i gang med høyere utdanning høsten 1995 beregnes ut fra koeffisientene i modellen gjengitt i tabell 3.3, satt inn i formelen $P = e^z / (1 + e^z)$ hvor $z = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n$

I vårt tilfelle vil z være lik konstantleddet pluss effekten av bakgrunnsvariablene som inngår i modellen. Eksempelvis kan vi beregne sannsynlighet for å være i gang med høyere utdanning høsten 1995 for en 19 år gammel mannlig student med majoritetsbakgrunn, med studieretning fra videregående opplæring som har gitt studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, som tar universitetsstudium innen annet fagområde enn naturfag og teknikk.

Dette gir: $z = [0,365 + 0,381] = 0,746 \Rightarrow P = e^{0,746} / (1 + e^{0,746}) = 0,68$

Det vil si at en student med de nevnte kjennetegnene vil ha 68 prosent sannsynlighet for å være i gang med høyere utdanning høsten 1995, noe vi også kan lese ut av figur 3.1.

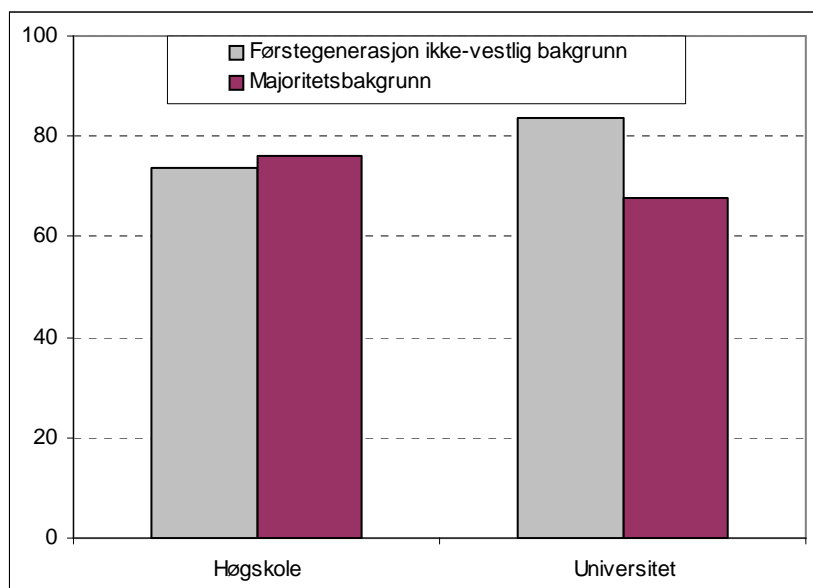
Figur 3.1 Beregnet sannsynlighet for å fortsatt være i gang med høyere utdanning høsten 1995, blant studenter i høyere utdanning høsten 1994 etter kjønn og bakgrunn. Kullet som fullførte videregående opplæring 1994.

Merknad: Beregnet fra tabell 3.2, modell 2: Alder 19 år eller yngre, med studieretning som gir studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, universitetsstudier innen annet fagområde enn naturfag og teknikk.

Figur 3.1 viser at størsteparten av studentene høsten 1994 fortsetter studiene året etter. Imidlertid illustrerer figuren ulike kjønnsforskjeller blant førstegenerasjon ikke-vestlige innvandrere og gruppen med majoritetsbakgrunn. Menn med majoritetsbakgrunn har markant lavere sannsynlighet for å fortsette i høyere utdanning året etter, sammenlignet med de andre gruppene, 68 prosent. Menn med ikke-vestlig bakgrunn er derimot den gruppen med størst beregnet sannsynlighet for å fortsette i høyere utdanning året etter, 84 prosent, selv om forskjellen mellom kvinner og menn med ikke-vestlig bakgrunn er ubetydelig. Blant kvinnene er det ingen signifikant forskjell mellom gruppen med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn (henholdsvis 80 og 79 prosent). Som vi tidligere har vært inne på, skyldes dette trolig at en høy andel av menn med majoritetsbakgrunn avtjener verneplikt, mens dette er mindre vanlig blant menn med innvandrerbakgrunn, eller blant kvinnene.

Figur 3.2 Beregnet sannsynlighet for å fortsatt være i gang med høyere utdanning høsten 1995, blant studenter i høyere utdanning høsten 1994 etter utdanningsinstitusjon og bakgrunn. Kullet som fullførte videregående opplæring 1994.

Merknad: Beregnet fra tabell 3.2, modell 2: Menn, 19 år eller yngre, med studieretning som gir studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, studier innen annet fagområde enn naturfag og teknikk.

Figur 3.2 illustrerer den ulike sammenhengen mellom utdanningsinstitusjon og studentenes bakgrunn. Studenter med majoritetsbakgrunn som studerer ved høyskoler har noe større sannsynlighet for å fortsette utdanningen året etter sammenlignet med majoritetsstudenter ved universitetene, henholdsvis 76 og 68 prosent. Blant førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn er imidlertid situasjonen motsatt. Her er det universitetsstudentene som har størst sannsynlighet for å fortsette utdanningen året etter sammenlignet med høyskolestudentene, med beregnet sannsynlighet på henholdsvis 84 og 74 prosent. Årsakene til disse forskjellene må trolig knyttes til i forskjeller i studievalg. Selv om vi i modellen til en viss grad skiller mellom fagområder, kan det skjule seg store variasjoner både med hensyn til utdanningslengde og type utdanning mellom gruppene. For øvrig kan det også være at forskjellene har sammenheng med ulikheter i bosettingsmønsteret. Mens universitetene er lokalisert til de større byene, er høyskolene i større grad spredt ut over landet og i mindre urbane områder. Innvandrerbefolkningen er i større grad bosatt i sentrale deler av landet og særlig i Oslo-området. Ønsket om å studere nær hjemstedet kan dermed være en forklaring på høyere studiestabilitet blant ungdom med innvandrerbakgrunn som studerer ved universitetene sammenlignet med de andre gruppene. Dette utgjør imidlertid trolig ingen hovedforklaring. Etersom modellen inneholder kontroll for geografisk bakgrunn, gjelder tendensen til høyere studiestabilitet blant universitetsstudenter med innvandrerbakgrunn både blant studenter bosatt i Oslo og Akershus, og blant studenter bosatt utenfor Oslo-området.

Analysen viser for øvrig at en rekke demografiske forhold har betydning for studieavbrudd. Det er kvinnene, de med studiekompetanse fra videregående opplæring, bosatt utenfor Oslo-området og med høy sosial bakgrunn som har relativt størst sannsynlighet for å fremdeles være i gang med høyere utdanning høsten 95, året etter fullført videregående opplæring. I tillegg ser vi også at utdanningsmessige forhold har betydning, ved at studenter ved høgskolene og studenter innen fagområdet naturfag og teknikk synes å ha større sannsynlighet for å fortsette i høyere utdanning høsten 1995. Dette har trolig sammenheng med type utdanning og lengden på studiet.

Alt i alt gir resultatene i tabell 3.2 ingen støtte for hypotesen om at ungdom med innvandrerbakgrunn i større grad enn ungdom for øvrig forlater dette trinnet i utdanningssystemet. I neste modell ser vi nærmere på sammenhengen mellom fullført utdanning og studiefrafall, i tillegg til å undersøke sammenhengen mellom frafall og studentenes bakgrunn etter flere år i høyere utdanning.

3.3 Hvem forlater høyere utdanning uten å fullføre?

I analysen nedenfor undersøkes sannsynligheten for å forlate utdanningssystemet ved to tidspunkt; høsten 95 og høsten 99, uten å ha fullført en høyere utdanning. I forrige kapittel så vi at forskjellene mellom studentene med ulik innvandrerbakgrunn varierte etter hvordan vi definerte og brukte frafallsbegrepet i analysene. Ved å kun betrakte de som forlot utdanningssystemet uten å fullføre en utdanning på høyere nivå, snevret vi inn frafallsgruppen noe.

Gruppen som er registrert uten fullført utdanning høsten 1999 har forlatt utdanningssystemet i løpet av perioden 1994-1999. Det betyr at de kan ha vært i gang med i høyere utdanning i hele eller deler av perioden, men uten at det er registrert fullført høyere utdanning ved noe tidspunkt mellom høsten 1994 og 1999⁸. Denne gruppen var heller ikke lenger i gang med høyere utdanning høsten 1999. Dette gjelder 15 prosent av majoritetsgruppen som var i gang med høyere utdanning høsten 1994. Andelen blant studenter med ikke-vestlig bakgrunn var noe høyere, 27 prosent, mens den var 15 prosent i gruppen med vestlig bakgrunn (se kapittel 2).

---

⁸ Nærmere analyser viser at omlag 40 prosent av denne gruppen hadde forlatt høyere utdanning høsten 1995, året etter økte denne andelen til i overkant av 50 prosent (noe høyere blant ikke-vestlige innvandrere). Høsten 1997 hadde i overkant av 70 prosent forlatt utdanningssystemet, mens 15 prosent av de som hadde forlatt utdanningssystemet i 1999 fremdeles var registrert i høyere utdanning høsten 1998 uten fullført utdanning ved noe tidspunkt.

Tabell 3.3 Logistisk regresjon av sannsynligheten for å forlate utdanningssystemet (1995 og 1999) uten å ha fullført en høyere utdanning. Kullet som fullførte treårig videregående opplæring våren 1994.

	Vår 95, modell 1		Vår 99, modell 2	
Konstant	-1,292***	(,155)	-2,261***	(,147)
Alder: (ref.= 19 år el yngre)				
20-24 år	,186**	(,067)	,537***	(,062)
25-29 år	,462***	(,116)	,897***	(,103)
30-34 år	,378*	(,192)	,428*	(,176)
35-39 år	,219	(,240)	,790***	(,199)
40+	,353	(,272)	,894***	(,230)
Kjønn (kvinne=1)	-,525***	(,060)	-,577***	(,059)
Innvandrerbakgrunn: (ref.= majoritetsbakgr.)				
1. gen. ikke-vestlig innv.	-,344	(,312)	,599*	(,270)
1. gen. vestlig innv.	1,290	(,990)	2,798**	(1,053)
2. gen. ikke-vestlig innv.	-1,159	(1,083)	1,040	(,659)
2. gen. vestlig innv.	-3,424	(6,696)	-3,024	(6,911)
Studieretning (studiekompetanse=1)	-,397***	(,084)	-,035	(,078)
Bosted i Oslo/Akershus	,346***	(,071)	,562***	(,071)
Foreldrenes utdanningsnivå: (ref.=Grunn-/ungdomsskolenivå)				
Lang høyere utdanning	-,580***	(,149)	-,721***	(,144)
Kort høyere utdanning	-,197	(,129)	-,264*	(,118)
Videregående utdanning	,109	(,123)	,128	(,110)
Uoppgitt	-,103	(,142)	-,212	(,131)
Høgskole (univ.=0)	-,104	(,062)	,801***	(,064)
Naturvitenskap og teknikk (andre fagområder=0)	-,239***	(,073)	,287***	(,065)
Samspill: Høgskole				
*1. gen. ikke-vestlig innv.	,871**	(,327)	,570*	(,290)
*1. gen. vestlig innv.	-1,420	(1,069)	-2,986**	(1,144)
*2. gen. ikke-vestlig innv.	,546	(1,303)	-4,791	(3,675)
*2. gen. vestlig innv.	-,661	(1,580)	-,789	(7,833)
Samspill: Naturvitenskap og teknikk				
*1. gen. ikke-vestlig innv.	-1,032**	(,394)	-1,215***	(,306)
*1. gen. vestlig innv.	-,480	(1,268)	-1,382	(1,298)
*2. gen. ikke-vestlig innv.	-2,462	(4,579)	,019	(1,295)
*2. gen. vestlig innv.	,407	(11,474)	-,285	(11,681)
Samspill: Kjønn				
*1. gen. ikke-vestlig innv.	,747*	(,325)	,129	(,292)
*1. gen. vestlig innv.	-,312	(1,071)	-1,172	(1,154)
*2. gen. ikke-vestlig innv.	,757	(1,289)	-,446	(,983)
*2. gen. vestlig innv.	5,486	(6,743)	,357	(8,600)
Antall (N)	12 365		12 365	

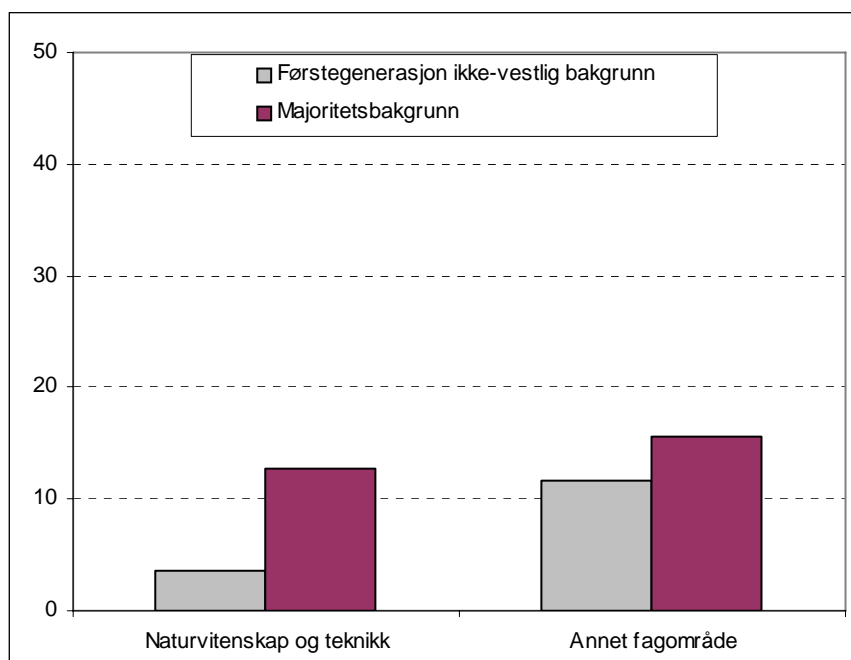
* = p<0.05, ** = p<0.01, *** = p<0.001 Standardfeil for koeffisientene i parentes.

3.3.1 Studiefrafall høsten 1995

Det generelle mønsteret fra modell 1, tabell 3.3 er at det å ha innvandrerbakgrunn har liten signifikant betydning for sannsynligheten for studiefrafall høsten 1995 blant de som påbegynte høyere utdanning høsten 1994. Imidlertid finner vi også her samspill mellom innvandrerbakgrunn og demografiske og utdanningsmessige forhold. Dette kompliserer den umiddelbare tolkningen av resultatene. I figurene 3.3-3.5 er koeffisientene omgjort til beregnede sannsynligheter. Figurene illustrerer hvordan kjønn, fagområde og valg av høgskole eller universitet har ulik effekt blant studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn.

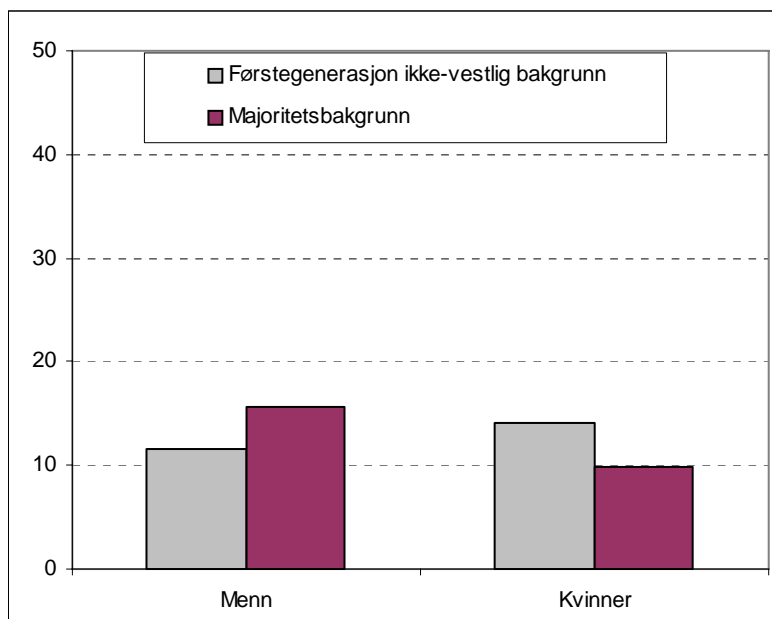
Figur 3.3 Beregnet sannsynlighet for studiefrafall uten å fullføre høyere utdanning høsten 1995, blant studenter i høyere utdanning høsten 1994 etter fagområde og bakgrunn. Kullet som fullførte videregående opplæring 1994.

Merknad: Beregnet fra tabell 3.3, modell 1: Menn, 19 år eller yngre, med studieretning som gir studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, universitetsstudier.

Figur 3.3 viser hvordan fagområde har ulik betydning for studiefrafall året etter fullført videregående opplæring blant førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrere og majoritetsgruppen. Beregnet studiefrafall er særlig lavt blant ungdom med ikke-vestlig bakgrunn innen fagområdet naturvitenskap og teknikk, kun 4 prosent, mens frafallet er beregnet til 12 prosent blant studentene innen andre fagområder. Til sammenligning er beregnet sannsynlighet for frafall innen majoritetsgruppen 13 og 16 prosent blant de som studerer henholdsvis innen fagområdet naturvitenskap og teknikk og andre fagområder. Fagområde spiller med andre ord en betydelig større rolle for frafall blant ungdom med ikke-vestlig bakgrunn enn blant ungdom med majoritetsbakgrunn.

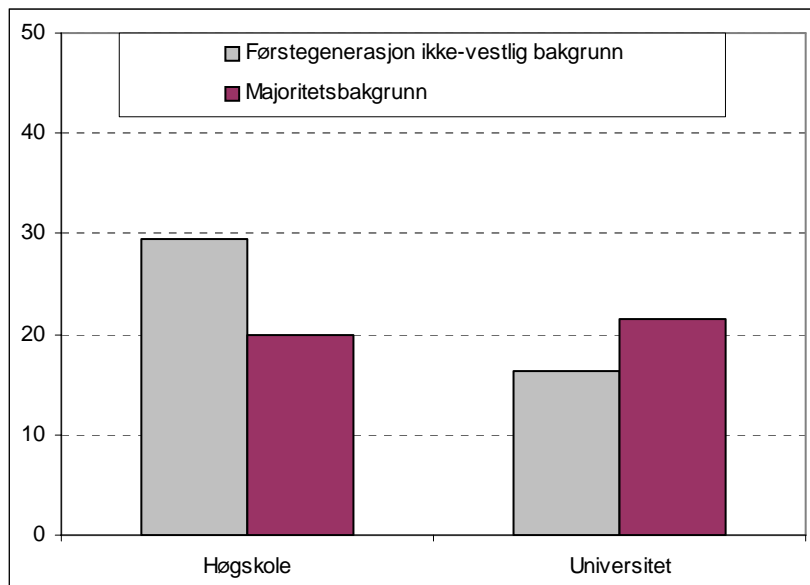
Figur 3.4 Beregnet sannsynlighet for studiefrfall uten å fullføre høyere utdanning høsten 1995, blant studenter i høyere utdanning høsten 1994 etter kjønn og bakgrunn. Kullet som fullførte videregående opplæring 1994.

Merknad: Beregnet fra tabell 3.3, modell 1: Alder 19 år eller yngre, med studieretning som gir studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, universitetsstudier innen annet fagområde enn naturfag og teknikk.

Ser vi på sammenhengen mellom kjønn og studiefrfall finner vi også forskjeller mellom studenter med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetsbakgrunn. Figur 3.4 viser at beregnet studiefrfall blant kvinner og menn med majoritetsbakgrunn er henholdsvis 10 og 16 prosent. Som tidligere nevnt er det nærliggende å knytte kjønnsforskjellene i gruppen med majoritetsbakgrunn til militærtjenesten, som først og fremst avtjenes av mennene. Forskjellen mellom kvinner og menn med ikke-vestlig bakgrunn er ikke signifikant, beregnet sannsynlighet er henholdsvis 14 og 12 prosent. Imidlertid er forskjellen mellom kvinner med majoritetsbakgrunn og ikke-vestlig bakgrunn av større betydning. Det kan være relevant å se denne forskjellen i sammenheng med ulike fruktbarhetsmønstre i innvandrerbefolkningen sammenlignet med den øvrige befolkningen. Kvinner med ikke-vestlig landbakgrunn etablerer seg med familie tidligere og er gjennomsnittlig yngre enn kvinner med majoritetsbakgrunn ved første fødsel (Lappegård 2000). Våre data inneholder ikke informasjon om familieetablering blant studentene, i hvilken grad dette er forhold som har betydning for studiefrfall blant kvinner med innvandrerbakgrunn er likevel et spørsmål som bør følges opp videre.

Figur 3.5 Beregnet sannsynlighet for studiefravall uten å fullføre høyere utdanning høsten 1995, blant studenter i høyere utdanning høsten 1994 etter lærested og bakgrunn. Kullet som fullførte videregående opplæring 1994.

Merknad: Beregnet fra tabell 3.3, modell 1: Menn, 19 år eller yngre, med studieretning som gir studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, studier innen annet fagområde enn naturfag og teknikk.

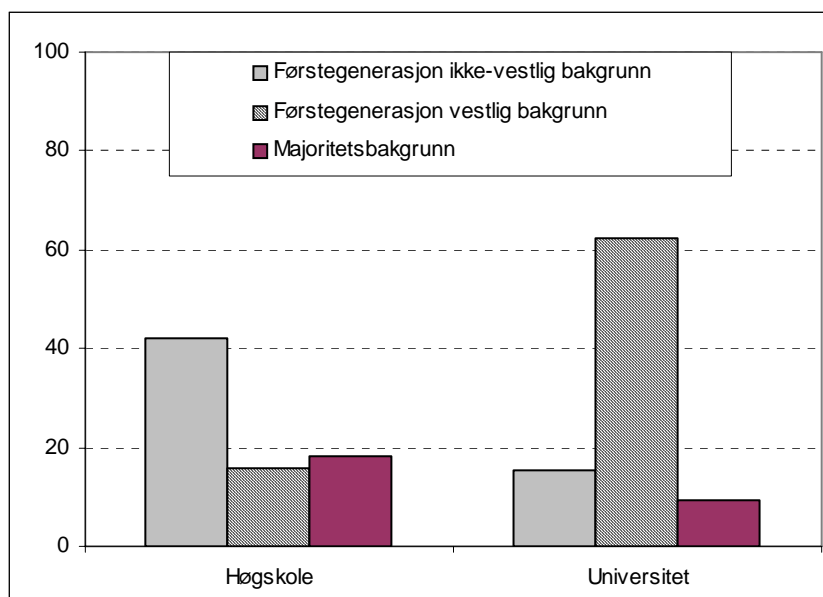
Også når vi ser på frafall blant studenter ved høgskole og universitet finner vi forskjeller mellom førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrere og studenter med majoritetsbakgrunn. Figur 3.5 viser at studenter med ikke-vestlig bakgrunn som studerer ved høgskoler har klart større beregnet sannsynlighet for frafall fra høyere utdanning året etter fullført videregående opplæring enn studenter med innvandrerbakgrunn som studerer ved universitetene, henholdsvis 22 og 12 prosent. Forskjellen mellom studenter med majoritetsbakgrunn ved høgskoler eller universitet er ubetydelig. Sannsynlighet for frafall blant universitetsstudentene er 16 prosent, 2 prosentpoeng høyere enn høgskolestudentene.

Hvordan forklarer vi disse forskjellene? I likhet med analysene av sannsynlighet for å fortsette i høyere utdanning, kan årsakene ha sammenheng med forskjeller i studievalg. Imidlertid er det ikke innlysende hvordan forskjeller i studievalg forklarer hvorfor førstegenerasjons ikke-vestlige innvandrere som studerer ved en høgskole har høyere frafall enn de som studerer ved et universitet, når vi ikke finner tilsvarende forskjell blant studenter med majoritetsbakgrunn. Vi kan ikke se bort i fra at dette har sammenheng med faglig eller sosial integrasjon i utdanningen eller på studiestedet. Hva disse forskjellene skyldes er det imidlertid for tidlig å avgjøre. På bakgrunn av våre data kan vi først og fremst observere tendensene og lokalisere hvor ulikhetene opptrer.

3.3.2 Studiefrafall høsten 1999

I de neste figurene ser vi på situasjonen høsten 1999, fem år etter at de startet i høyere utdanning. Dette gjelder resultatene i modell 2, tabell 3.3, der vi undersøker sannsynlighet for å ha forlatt utdanningssystemet uten å ha fullført høyere utdanning innen høsten 1999.

Figur 3.6 Beregnet sannsynlighet for frafall uten å fullføre høyere utdanning høsten 1999, blant studenter i høyere utdanning høsten 1994 etter lærested og bakgrunn. Kullet som fullførte videregående opplæring 1994.

Merknad: Beregnet fra tabell 3.3, modell 2: Menn, 19 år eller yngre, med studieretning som gir studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, studier innen annet fagområde enn naturfag og teknikk.

På dette tidspunktet fant vi ingen signifikante forskjeller i frafallstilbøyelighet mellom kvinner og menn blant innvandrerne. I majoritetsgruppen er det imidlertid fortsatt lavere tendens til frafall blant kvinnelige enn mannlige studenter, slik frafall her er definert, fem år etter start i høyere utdanning. Siden det ikke er signifikant kjønnsforskjell innenfor innvandrergruppene, konsentrerer vi oss om forskjeller etter fagfelt og type lærested, i den videre omtalen.

I forrige kapittel (tabell 2.3) så det ut som gruppen med ikke-vestlig bakgrunn i noe høyere grad forlot utdanningssystemet uten fullført høyere utdanning. Dette resultatet finner vi også når demografiske og utdanningsmessige forhold holdes likt. Også her viser analysen samspill mellom bakgrunn og utdanningsmessige forhold. Figur 3.6 og 3.7 illustrerer disse sammenhengene. Figurene inneholder kun de gruppene som i signifikant grad skiller seg fra gruppen med majoritetsbakgrunn.

Figur 3.6 illustrerer den ulike sammenhengen mellom utdanningsinstitusjon og studentenes bakgrunn. Det er betydelige forskjeller mellom studenter med vestlig og ikke-vestlig bakgrunn samt studenter med majoritetsbakgrunn i andeler som hadde forlatt høyere utdanning opptil fem år etter fullført videregående opplæring, høsten 1999. Frafallet er særlig høyt blant førstegenerasjons innvandrere med vestlig bakgrunn ved universitetene, 62 prosent, noe som først og fremst må skyldes utvekslingsstudenter som kun følger enkelte kurs ved universitetene og forlater landet etter kort tid. Dermed blir de ikke registrert med fullført utdanning i den norske utdanningsstatistikken. Denne gruppen er for øvrig svært liten og resultatene bør ikke tillegges særlig vekt.

Blant studenter med ikke-vestlig bakgrunn ser vi betydelige forskjeller i frafallstilbøyeligheter etter hvilken utdanningsinstitusjon de startet ved. Mens sannsynligheten for å forlate utdanningssystemet uten fullført utdanning innen fem år etter fullført videregående opplæring er beregnet til 42 prosent for høgskolestudentene, er tilsvarende andel for universitetsstudentene kun 15 prosent. Blant studenter med majoritetsbakgrunn går tendensen i samme retning, om enn i svakere grad. Beregnet sannsynlighet for frafall blant studenter ved høgskole og universitet er henholdsvis 18 og 9 prosent.

Det er store forskjeller mellom universitetene og høgskolene både i type og lengden på utdanningene, samt hvordan studiene er bygget opp. De fleste høgskolestudier har ingen eksamen som er registrert i statistikken før den endelige avsluttende eksamen, men har varighet som varierer fra ett og opp til fire år (Aamodt 2001)⁹. Utdanningene er rettet mot bestemte yrker eller profesjoner. Universitetsstudiene, med unntak av embedsstudiene (eks. jus, medisin, teologi) er gjerne mer modulbasert og mindre rettet mot bestemte yrker ved at gradene bygges opp av flere fag (semesteremne, grunnfag, mellomfag), studier som strekker seg fra ett til to semestre. I tillegg avlegger de fleste studenter ved universitetene forberedende prøve (examen philosophicum). Det kan dermed være at universitetsstudenter etter kort tid i utdanningssystemet oftere står registrert med fullført utdanning enn høgskolestudenter som forlater utdanningen relativt tidlig. Tendensene illustrert i figur 3.6 kan være uttrykk for slike forskjeller.

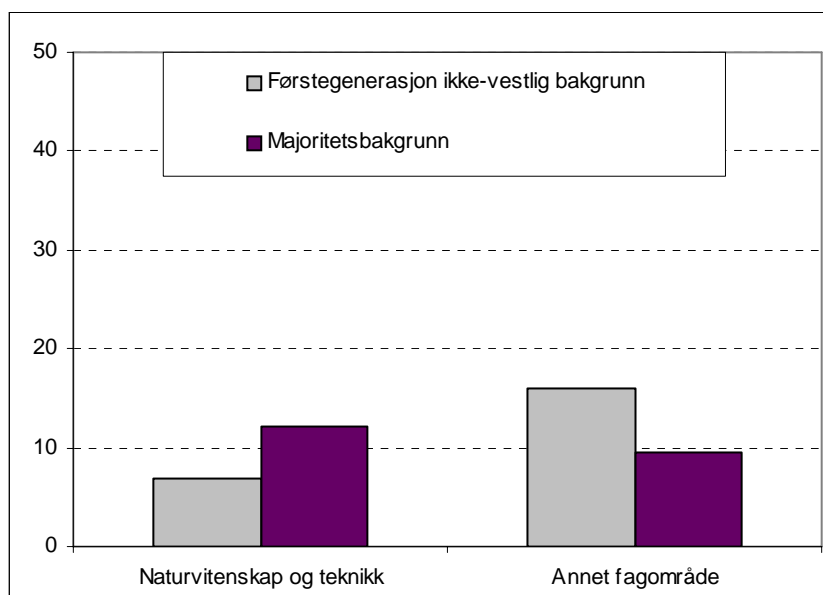
Resultatene kan synes å være i strid med tidligere studier som har vist at studiefrafallet generelt er høyere ved universitetene enn ved høgskolene (Aamodt 2001). Dette har sammenheng med hvordan studiefrafall er definert. Dersom vi betrakter det å skifte studium som frafall (fra ett bestemt lærested), finner vi at universitetsstudentene i større grad skifter lærested etter første studieår, mens høgskolestudentene i større grad blir værende ved samme lærested (Aamodt 2001, Roedele og Aamodt 2001). Når vi undersøker andeler som forlater utdanningssystemet uten fullført høyere utdanning, slik vi har gjort her, er imidlertid andelene

---

⁹ Registreringen av fullført eksamen henter Statistisk sentralbyrå (SSB) inn fra de enkelte lærestedene. SSBs utdanningsregister registrerer ikke enheter av kortere varighet enn 300 timer. Dermed faller vektallskursene, spesielt ved de matematisk-naturvitenskapelige fakultetene utenfor. Statistikken fanger heller ikke opp deleksamener i fast oppbygde studier (Aamodt 2001).

relativt like ved universitetene og høyskolene, selv om andelene som har fullført høyere utdanning etter ett år altså er høyere ved universitetene enn ved høyskolene (Aamodt 2001). Dette forklarer imidlertid ikke hele forskjellen mellom studenter med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetsbakgrunn. Ulikheter i utdanningsvalg kan være mulige årsaker til disse forskjellene, figur 3.7 viser sannsynlighet for frafall blant studenter i ulike fagområder.

Figur 3.7 Beregnet sannsynlighet for frafall uten å fullføre høyere utdanning høsten 1999, blant studenter i høyere utdanning høsten 1994 etter fagområde og bakgrunn. Kullet som fullførte videregående opplæring 1994.

Merknad: Beregnet fra tabell 3.3, modell 2: Menn, 19 år eller yngre, med studieretning som gir studiekompetanse, bosatt utenfor Oslo/Akershus, foreldre med utdanning på maksimum grunn-/ungdomsskolenivå, universitetsstudier.

Resultatene tyder på at fagområde har betydning for frafall, og at sammenhengen mellom frafall og fagområde er forskjellig mellom studenter med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetsbakgrunn. Blant majoritetsstudentene er beregnet sannsynlighet for frafall noe høyere blant de som studerer innen fagområdet naturvitenskap og teknikk enn blant studenter innen andre fagområder, henholdsvis 12 og 9 prosent. Blant førstegenerasjons innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn er derimot tendensen motsatt. Sannsynligheten for frafall er lavest blant studenter innenfor naturvitenskapelige og tekniske fag, 7 prosent. Dette er 8 prosentpoeng lavere enn blant studenter innenfor andre fagområder.

Hva skyldes dette? Tidligere har vi diskutert muligheten for ulik grad av studiefrafall innen ulike fagområder. Bekrefter resultatene at fagområde har betydning for frafall blant ungdom med innvandrerbakgrunn eller er resultatene uttrykk for andre forskjeller? En mulighet er selvsagt at studenter med innvandrerbakgrunn i ulike fagområder varierer etter andre forhold, som for eksempel motivasjon og ferdigheter, og at det er slike forhold som forklarer forskjellene vi observerer i figur 3.7. Vi kan for eksempel tenke oss at studenter med

innvandrerbakgrunn som har valgt naturvitenskapelige og tekniske fag er særlig motiverte eller har høyere ferdighetsnivå (bedre karakterer) enn studenter innenfor andre fagområder. Dersom samspillet mellom fagområde og ferdigheter og/eller motivasjon er større blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant ungdom med majoritetsbakgrunn kan dette være en forklaring på våre resultater. Med andre ord kan resultatene skyldes egenskaper ved studentene. Imidlertid kan vi ikke se bort i fra at egenskaper ved faget også kan forklare de observerte tendensene.

Vi skisserte innledningsvis (i kapittel 1) opp noen argumenter for og imot en hypotese om sammenheng mellom frafall og fagområde. I tråd med disse antakelsene kan resultatene skyldes at studenter med innvandrerbakgrunn kan ha lettere for å følge og fullføre utdanninger der språklig og kulturell kunnskap spiller en mindre rolle. Dersom vi antar at utdanninger innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk krever mindre kunnskap om norsk språk og/eller kultur enn andre fagområder generelt, kan fagets innhold være en forklaring. Dette er forhold vi ikke kan avklare med utgangspunkt i det foreliggende datamaterialet. I denne omgang må vi nøye oss med å påpeke de forskjeller og mønstre vi observerer med hensyn til studiefrafall innen ulike fagområder.

3.4 Diskusjon

Hva kan vi si om frafall i utdanningssystemet på bakgrunn av de foregående analysene? I hvilken grad har demografiske og utdanningsmessige forhold har *ulik* betydning for å fortsette påbegynt høyere utdanning blant ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn? Først og fremst synes det klart at det å forlate utdanningssystemet har sammenheng med flere ulike demografiske og utdanningsmessige forhold. Analysene gir på mange måter et motsetningsfylt bilde av sammenhengen mellom studiefrafall og det å ha innvandrerbakgrunn. Resultatene tyder på at forskjellene mellom studenter med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn er små og går i ulik retning avhengig av utdanningsmessige og demografiske forhold.

3.4.1 Mulighet for feilkilder og feiltolkninger

Vi kan diskutere i hvilken grad det vi observerer er forskjeller med hensyn til studiefrafall eller om resultatene skyldes feilkilder eller feiltolkninger. Dette må knyttes til hvordan datamaterialet er sammensatt, som har betydning for hvordan frafall og utdanningsaktivitet er operasjonalisert i denne undersøkelsen. En begrensning er selvsagt at vi kun har informasjon om utdanning ved norske læresteder. Det betyr at studenter som tar eller har tatt deler av utdanningen i utlandet, uten å avlegge en eksamen vil fremstå med avbrutt studium, med mindre de før eller etter utenlandsoppholdet avlegger eksamen av tilstrekkelig størrelse ved et norsk lærested (vektallskurs og mindre deleksamener registreres ikke i utdanningsstatistikken fra Statistisk sentralbyrå). Imidlertid er det lite som tyder på at studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn som har fullført videregående opplæring i Norge og som deretter har påbegynt en høyere utdanning i større grad enn andre studenter tar deler av utdanningen i

utlandet. Riktignok er det et betydelig antall utvekslingsstudenter fra både vestlige og ikke-vestlige land som kun tar deler av utdanningen sin ved et universitet eller høyskole i Norge, men fordi vi her kun ser på studenter som har fullført videregående opplæring i Norge, vil denne gruppen utvekslingsstudenter i liten grad være med i våre analyser.

En annen problemstilling er i hvilken grad vi observerer pauser i studiene og ikke frafall. Vi har tidligere vært inne på tidsdimensjonen i studier av frafall i utdanningssystemet (kapittel 1). Med tanke på livslang læring og stor aldersspredning blant studentene (Lyngstad og Øyangen 1999), er det rimelig å vente at en del studenter som forlater utdanningssystemet vil komme tilbake igjen ved senere tidspunkt. Dette synes likevel ikke å forklare hvorfor studenter med ikke-vestlig bakgrunn i større grad enn studenter med majoritetsbakgrunn skulle forlate høyere utdanning uten fullført eksamen. En annen mulighet er for øvrig at ungdom med ikke-vestlig bakgrunn er nødt til å avbryte utdanningen fordi de flytter hjem eller forlater Norge av ulike grunner, frivillig eller ufrivillig. Dersom dette var hovedårsaken til de forskjellene vi observerer, skulle vi imidlertid forvente å finne forskjeller i analysene av utdanningsaktivitet og tid i utdanningssystemet, noe vi ikke gjør (tabell 3.2).

3.4.2 Hvilke forhold har betydning for studiefrafall?

Når vi sammenligner andeler som fremdeles er i gang med høyere utdanning året etter fullført videregående opplæring og påbegynte studier, finner vi ingen forskjeller av betydning mellom gruppene (tabell 3.2). Det er først og fremst når vi undersøker andeler som forlater utdanningssystemet uten fullført utdanning at vi finner betydning av det å ha innvandrerbakgrunn. Imidlertid slår dette ulikt ut avhengig av lærested, utdanningsvalg og kjønn. Mens det blant universitetsstudentene er små forskjeller mellom gruppene, skiller høyskolestudenter med innvandrerbakgrunn seg ut med relativt høyt frafall, sammenlignet med høyskolestudenter med majoritetsbakgrunn. Hva skyldes dette? Har studenter med innvandrerbakgrunn særlige vanskeligheter med å fullføre utdanninger ved høyskolene? Vi vet fra studier av ungdommens utdanningsplaner at elever med innvandrerbakgrunn i større grad enn ungdom med majoritetsbakgrunn ønsker å studere ved et universitet fremfor en høyskole (Opheim og Støren 2001). Om dette har betydning for studiemotivasjonen blant studenter som faktisk har begynt i høyere utdanning, er derimot usikkert. Forklaringen kan ligge i de utdanningene som tilbys ved universitetene og høyskolene, eventuelt kan studiestedets geografiske beliggenheten ha betydning for studiefrafall. Dersom eksempelvis studenter med innvandrerbakgrunn som studerer ved høyskolene i større grad gjør dette fordi de ikke har kommet inn på ønsket studium ved et universitet, kunne resultatene være uttrykk for lavere motivasjon blant høyskolestudentene. Dette har vi imidlertid ingen mulighet til å undersøke i denne sammenheng. En annen mulighet er at resultatene er uttrykk for hvordan fullført utdanning er registrert i statistikken. De fleste studenter ved universitetene avlegger forberedende prøve (examen philosophicum). Det kan dermed være at universitetsstudenter etter kort tid i utdanningssystemet oftere står registrert med fullført utdanning enn høyskolestudenter som forlater utdanningen relativt tidlig.

I tillegg til å finne forskjeller mellom universitets- og høyskolestudentene, finner vi også forskjeller etter fagområde. Blant studenter i naturvitenskapelige og tekniske utdanninger går frafallstendensen i motsatt retning. Innenfor dette fagområdet er sannsynligheten for studiefrafall lavere blant studenter med innvandrerbakgrunn enn blant majoritetsgruppen. Eller sagt på en annen måte: Mens sannsynligheten for studiefrafall blant majoritetsstudenter er relativt lik (faktisk noe større) for de som studerer innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk som for studenter innenfor andre fagområder, har fagområdet langt større betydning for studiefrafall blant studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn (figur 3.3 og 3.7).

Vi har ingen entydig forklaring på hva dette skyldes. Både kjennetegn ved studentene og kjennetegn ved utdanningen kan spille inn. En mulighet kunne være at karakternivået blant studenter innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk er annerledes enn karakternivået innenfor andre fagområder og at forskjeller i karakternivå er en indirekte årsak til forskjellen i studiefrafall. Ettersom tendensen går i motsatt retning for ungdom med innvandrerbakgrunn som for ungdom med majoritetsbakgrunn, kan dette virke lite trolig. Vi kan likevel ikke utelukke at betydningen av fagområde har sammenheng med andre forhold, deriblant studiemotivasjon og -ferdigheter, som ikke er inkludert i våre analyser. En annen mulighet er imidlertid at forskjellen er uttrykk for at fagområdet i seg selv spiller en rolle ved studiefrafall. Med utgangspunkt i betydningen av språklige og kulturelle ferdigheter og hvilken betydning slik kunnskap har i ulike utdanninger, diskuterte vi i kapittel 1 muligheten for en slik forskjell. Ettersom det kan antas at naturvitenskapelige og tekniske utdanninger bygger på mer ikke-språklig kunnskap, som eksempelvis formler, kan resultatene peke mot at studenter med innvandrerbakgrunn har lettere for å gjennomføre denne type utdanninger sammenlignet med utdanninger som inneholder høyere grad av språklig og kulturbetinget kommunikasjon.

Selv om våre funn kan tyde på at det å ha innvandrerbakgrunn i noen sammenhenger har betydning for studiefrafall, er det likevel andre forhold som har langt sterkere betydning. Både alder, kjønn og sosial bakgrunn påvirker sannsynligheten for å forlate utdanningssystemet uten fullført utdanning. Ettersom vi kun har begrenset informasjon om sosial bakgrunn, via foreldrenes utdanningsnivå, kan vi ikke se bort i fra at sosial bakgrunn kan ha betydning for studiefrafall og utdanningsaktivitet som ikke blir fanget opp i våre analysemodeller.

Det er for øvrig gjort separate analyser av førstegenerasjons innvandrere der botid har vært inkludert i modellen. Med enkelte unntak viser analysene i liten grad signifikante utslag av botid i forhold til utdanningsaktivitet og studiefrafall. Dette kan ha sammenheng med det relativt lave antallet førstegenerasjons innvandrere i høyere utdanning. Når vi gjør egne analyser av denne gruppen blir dermed tallgrunnlaget for analysene nokså lavt, noe som påvirker muligheten for å få signifikante utfall¹⁰.

---

¹⁰ Tendensen går likevel i retning av synkende studiefrafall med økende botid, og enkelte analyser tyder på at studenter med botid mindre enn tre år har større sannsynlighet for studiefrafall sammenlignet med studenter med botid lengre enn 15 år, alt annet likt.

3.4.3 “Selektert til suksess” eller marginalisert i utdanningssystemet?

Vi finner generelt små forskjeller mellom studenter med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn når det gjelder studiefrafall i høyere utdanning. Er dette uttrykk for at studenter med innvandrerbakgrunn i høyere utdanning er “selektert til suksess”? Ser vi nærmere, finner vi imidlertid at det å ha innvandrerbakgrunn har betydning i enkelte sammenhenger, i andre ikke. Studenter med innvandrerbakgrunn i høyere utdanning synes dermed ikke å kjennetegnes ved ubetinget suksess. Som nevnt, observerer vi noe større frafall i høyere utdanning blant høgskolestudenter med innvandrerbakgrunn enn blant studenter med majoritetsbakgrunn. Blant universitetsstudentene finner vi i liten grad forskjeller. Videre tyder resultatene på at også fagområde og til en viss grad kjønn har betydning for studiefrafall, og at sammenhengen er ulik blant studenter med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn. Dette er forskjeller som består også når demografiske og utdanningsmessige forhold holdes konstant. Dermed kan vi istedet stille spørsmål om det vi observerer slett ikke viser suksess blant en selektert gruppe studenter, men kan tolkes som uttrykk for at en del studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er en marginalisert gruppe også på dette nivået i utdanningssystemet. Selv om enkelte av resultatene kan være uttrykk for svak integrasjon i utdanningssystemet blant studenter med innvandrerbakgrunn, og i særlig grad studenter med opprinnelse fra ikke-vestlige land, er det grunn til å understreke at bildet er motsetningsfylt.

Vi finner for eksempel større studiefrafall blant ikke-vestlige innvandrere enn blant majoritetsgruppen på høgskolene og innenfor for *andre* fagområder enn naturvitenskap og teknikk. Dette kan tyde på at studenter med ikke-vestlig bakgrunn møter større utfordringer på en del fagområder og på noen læresteder enn majoritetsgruppen gjør. Dette er i så fall i samsvar med de funn som er gjort om videregående opplæring (Lødding 1998, Opheim og Støren 2001), det vil si at de spesielle utfordringene fortsetter på høyere trinn i utdanningssystemet. På den annen side finner vi også klart helt motsatte tendenser. Blant universitetsstudentene finner vi mindre forskjell i frafallstilbøyelighet mellom ikke-vestlige innvandrere og majoritetsgruppen, og innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk, har ikke-vestlige innvandrere helt klart *minst* frafall.

Vi finner altså ikke et entydig bilde verken av at ikke-vestlige innvandrere er “selektert til suksess” eller at de *gjennomgående* har større tendens til frafall enn majoritetsgruppen. Like fullt finner vi tendenser til at “avskallingen” av ikke-vestlig innvandrerungdom fortsetter også på høyere trinn i utdanningssystemet. Og i dette ligger det både utfordringer for videre forskning og for lærestedene og utdanningsmyndighetene. Dette kommer vi tilbake til i neste kapittel.

4 Studiefrafall, rekruttering og gjennomføring

I dette kapitlet settes hovedresultatene fra de foregående analysene sammen med resultater fra to andre studier av rekruttering til, gjennomstrømning og studiefrafall i høyere utdanning som er gjennomført ved NIFU det siste året (Aamodt 20001, Opheim og Støren 2001).

Kapitlet avsluttes med noen synspunkter om utdanningspolitiske implikasjoner på bakgrunn av resultater fra den foreliggende rapporten samt rapportene fra Aamodt (2001) og Opheim og Støren (2001).

4.1 Hovedresultater fra tre prosjekter

NIFU har det siste året gjort omfattende undersøkelser av rekruttering til, gjennomstrømning og studiefrafall i høyere utdanning (Aamodt 20001, Opheim og Støren 2001). Dette er undersøkelser som kan knyttes til hverandre. Her gjengir vi hovedfunnene fra disse undersøkelsene og ser dem i sammenheng med funnene i denne rapporten, med særlig henblikk på situasjonen for ungdom med innvandrerbakgrunn. Fremstillingen er gjort kronologisk, ved at vi begynner med resultatene knyttet til gangen gjennom videregående opplæring, før vi fortsetter med overgangen til og situasjonen i høyere utdanning.

4.1.1 Gjennom videregående opplæring

I rapporten “Innvandrerungdom og majoritetsungdom gjennom videregående til høyere utdanning” (Opheim og Støren 2001), undersøkes utdanningsvalg og bevegelser i utdanningssystemet blant ungdom med og uten innvandrerbakgrunn. Utgangspunktet for rapporten var å se på rekrutteringen til høyere utdanning blant ungdom med innvandrerbakgrunn sammenliknet med ungdom med majoritetsbakgrunn. Et siktemål var blant annet å vurdere forskjeller og likheter i utdanningsrekruttering mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsungdom i lys av forskjeller i sosial bakgrunn. Ved å se på overgangen fra videregående opplæring til høyere utdanning, ble det samtidig klart at utdanningsvalg og -erfaringer fra tidligere stadier i opplæringsløpet var av sentral betydning for å forstå de mønstre en ser ved overgangen til høyere utdanning.

Analysene i denne rapporten bygger på flere datasett data innsamlet eller innhentet av NIFU fra flere kilder og for ulike formål¹¹. Undersøkelsene viste langt svakere rekruttering til videregående opplæring blant innvandrerungdom enn blant majoritetsungdom.

Bakgrunnsfaktorer her er en lavere andel med fullført grunnskole og at grunnskolen gjerne fullføres på et senere alderstrinn blant innvandrerungdom enn blant majoritetsungdom, slik at det også forekommer naturlige forsinkelser i opplæringsløpet på grunn av migrasjon i

---

¹¹ Flere av datasettene er innhentet fra Statistisk sentralbyrå. I tillegg brukes opplysninger fra LINDA inntak, som er fylkenes registreringssystem for søkning til og inntak i videregående opplæring (se for øvrig Opheim og Støren 2001:19).

skolealderen. Lav andel med fullført videregående opplæring blant ungdom med innvandrerbakgrunn kommer også av lavere gjennomføringsgrad i videregående opplæring.

Andelene som velger allmennfaglige studieretninger er høyere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant ungdom med majoritetsbakgrunn. Denne forskjellen er redusert i løpet av 1990-tallet ettersom flere innvandrerungdommer har begynt i videregående opplæring. Den økende rekrutteringen til videregående opplæring må ses i sammenheng med innføringen av Reform 94. Dette innebærer at andelen innvandrerungdom som fullfører videregående opplæring, og som eventuelt kan begynne i høyere utdanning, vil kunne bli langt høyere etter årtusenskiftet enn den har vært tidligere.

Progresjonen i videregående opplæring er svakere blant elever med innvandrerbakgrunn enn blant majoritetselevne både på yrkesfaglige og allmennfaglige studieretninger. Svakere karakterer er en viktig delforklaring. Blant elevne på allmennfaglige studieretninger var det imidlertid dårligere progresjon til dels uavhengig av karaktergjennomsnitt, slik at prestasjonsnivå alene ikke kan forklare forskjellen i progresjon og gjennomføring. Spørsmål om trivsel og integrasjon i skolehverdagen har trolig stor betydning.

Tidligere norske studier som i det vesentlige har vært utført blant ungdomsskolelever, har vist at det gjennomsnittlig er noe lavere skoleprestasjoner blant elever med innvandrerbakgrunn enn blant majoritetslever. Liknende resultater finner vi blant elever som var i avslutningen av sitt tredje år i videregående opplæring våren 1997 og hadde hatt optimal progresjon i videregående opplæring. Forskjellene var til stede også etter kontroll for foreldres utdanningsnivå. Elever med innvandrerbakgrunn bruker noe mer tid på lekser enn majoritetslever gjør, men elever med innvandrerbakgrunn synes å få mindre gevinst av økt tid til lekser enn majoritetselevne. Disse resultatene, sammenholdt med lavere gjennomføringsgrad blant elever med innvandrerbakgrunn enn blant majoritetslever i videregående opplæring, tyder på at mange elever med innvandrerbakgrunn møter store utfordringer i videregående opplæring.

Elevne justerer sine utdanningsplaner etter karakterene de oppnår, og det gjelder elever med innvandrerbakgrunn så vel som elever med majoritetsbakgrunn, slik også andre norske studier har vist. Undersøkelsen viser imidlertid ingen forskjell i andel som har planer om høyere utdanning når det er kontrollert for karakterer samt demografiske forhold. Mens det å ha foreldre med høy utdanning betyr mye for hvorvidt majoritetslever har planer om høyere utdanning, tyder våre data på at foreldres utdanningsnivå i liten grad innebærer noen seleksjonseffekt blant elever med innvandrerbakgrunn. Dette kan indikere at en i tiden fremover vil se større sosial mobilitet blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant andre ungdommer, noe som bør følges opp av videre forskning.

4.1.2 Overgangen til høyere utdanning

Tidligere studier har vist at det er en langt lavere andel av ungdom med innvandrerbakgrunn i høyere utdanning enn av ungdom med majoritetsbakgrunn. Resultatene våre viser imidlertid at ungdom med ikke-vestlig bakgrunn i minst like høy grad som majoritetsungdom begynner i høyere utdanning innen et år etter fullført videregående opplæring. De som har fullført videregående opplæring er en særlig selektert gruppe når det gjelder elevene med innvandrerbakgrunn. Dette tyder på at frafallet blant ungdom med innvandrerbakgrunn hovedsakelig skjer på tidligere trinn i opplæringsløpet, og ikke i overgangen mellom videregående og høyere utdanning.

Mye tyder også på at seleksjonsmekanismene som spiller inn ved rekruttering til høyere utdanning er forskjellige blant elever med innvandrerbakgrunn og elever med majoritetsbakgrunn. I befolkningen som helhet har sosial bakgrunn stor betydning for valget mellom yrkesfag og allmennfag ved start i videregående opplæring og for overgangen til høyere utdanning. Blant innvandrerne finner vi ikke tilsvarende forskjeller etter foreldres utdanningsnivå verken når det gjelder utdanningsplaner eller overgang til høyere utdanning. Som vi har vært inne på tidligere i denne rapporten, kan imidlertid dette blant annet ha sammenheng med begrenset informasjon om foreldrenes utdanning (se kapittel 1). På den annen side kan det være problematisk å overføre betegnelser for sosial bakgrunn som benyttes for majoritetsbefolkningen, til også å gjelde innvandrerbefolkningen. Dette kan gjelde om begrepet dreier seg om sosioøkonomisk status via yrke, der problemet ofte vil være at en innvandrer ikke har jobb som tilsvarende utdanningsnivået. Imidlertid kan det også gjelde når begrepet omhandler foreldrenes utdanningsnivå, der problemet ofte er en stor andel med uoppgitt utdanning eller der inntekt og yrke ikke nødvendigvis sammenfaller med utdanningsnivået. Vi ser imidlertid ikke bort ifra at den svake sammenhengen mellom sosial bakgrunn og utdanningsrekruttering innad i innvandrergruppen som våre data tyder på, er reell. Det er slett ikke usannsynlig at i en sterkt motivert elevgruppe som har klart seg gjennom videregående opplæring og store språkutfordringer, er drivkraften til videre utdanning særlig sterk, og uavhengig av foreldres utdanning.

4.1.3 Fagvalg i høyere utdanning

I tråd med tidligere studier viser resultatene at studenter med ikke-vestlig bakgrunn i større grad enn studenter med majoritetsbakgrunn velger utdanning innenfor fagfeltet naturvitenskap og teknikk, og i mindre grad utdanning innenfor fagfeltet undervisning (Dæhlen 2000). Disse forskjellene i utdanningspreferanser består også når vi kontrollerer for demografiske forhold som alder, kjønn, foreldrenes utdanningsnivå og bosted. Særlig viktig er det å merke seg at forskjellene mellom studenter med ikke-vestlig bakgrunn og befolkningen for øvrig ikke bare gjelder for førstegenerasjons innvandrerne, men også for studenter med andregenerasjons innvandrerbakgrunn. Så langt ser det derfor ikke ut til at forskjellene i utdanningspreferanser mellom innvandrerbefolkningen og befolkningen for øvrig utjevnes over generasjonene. I denne delen undersøkes også valg av høgskole versus universitet blant ungdom med

innvandrerbakgrunn og majoritetsungdom. Resultatene tyder på preferanse for universitetsstudier fremfor høgskolestudier blant innvandrerungdom, noe også analysene av ungdommens utdanningsplaner viste.

4.1.4 Gjennomstrømning og studiefrfall i høyere utdanning

Kunnskap om faktisk gjennomstrømning i det norske utdanningssystemet har alltid vært relativt fragmentert og i hovedsak vært fokusert på universitetene. I rapporten “Studiegjennomføring og studiefrfall” (Aamodt 2001) gis et innblikk i studieprogresjon og gjennomføringsgrad innen ulike utdanningsinstitusjoner og ulike utdanninger. Rapporten tar utgangspunkt i avgangskullene fra 1994 og 1997, med hovedvekt på de av 94-kullet som begynte i høyere utdanning høsten 1994. Det viser seg at ganske mange studenter forsvinner ut av utdanningssystemet ett år etter at de begynte å studere. Dette har sammenheng med en rekke forhold, deriblant demografiske kjennetegn ved studentene, studietilbud og lærested. Ser vi på kjønn, viser det seg at menn har større sannsynlighet for frfall etter første studieår, noe som må ses i sammenheng med avtjening av militærtjenesten. Alder har noe uklar betydning for frfall. For 94-kullet reduseres frafallet noe med økende alder, mens denne tendensen er motsatt for 97-kullet. Sammenhengen mellom alder og studiefrfall er ikke lineær, dermed er det vanskelig å trekke noen klare konklusjoner om årsakene til det mønsteret som observeres.

Ser vi på studietilbud og lærested, viser det seg at universitetsstudentene i større grad skifter lærested etter første studieår, mens høgskolestudentene i større grad blir værende ved samme lærested. Det er også en sterkere studiestrøm fra universitetene til høgskolene enn omvendt. Dette kan ha sammenheng med ulike inntakskrav, studiestruktur og kjennetegn ved studentene. Omlag hver tredje nye universitetsstudent hadde forsvunnet eller gått over til en høgskole innen ett år etter studiestart. Andelen som slutter ved høgskolene er betydelig lavere, og andelen som går over fra høgskole til universitet er meget lav, under 2 prosent for begge kullene. Mye av dette kan forklares ved måten studiene er bygd opp på, mens de fleste høgskolestudier er relativt fast organisert, har universitetene både fast organiserte og løse studier. Mens også andre forhold enn studiestrukturen kan påvirke sjansen for å forlate studiet¹². Andelen som avslutter studiene etter et år uten fullført utdanning er derimot relativt like store blant universitets- og høgskolestudentene.

Ved siden av å se generelt på omfang av frfall i høyere utdanning, fokuseres det spesielt på studiegjennomføring og fullføring innenfor noen av de større studiene i høgskolesektoren; førskole- og allmennlærerutdanningen, ingeniør og sykepleiere. Til tross for at alle

---

¹² Vi finner tilsynelatende motstridende tendenser i analysene i denne rapporten. Dette har sammenheng med hvordan studiefrfall er definert. Vi undersøker her andeler som forlater studiene uten fullført utdanning, og uten å begynne i annen høyere utdanning. Det viser seg da at studenter med innvandrerbakgrunn som studerer ved en høgskole har høyere studiefrfall enn universitetsstudentene (se tabell 3.3). For øvrig viser analysene at også høgskolestudenter med majoritetsbakgrunn har høyere tendens til studiefrfall enn universitetsstudentene, fem år etter påbegynt høyere utdanning (figur 3.6).

utdanningene er relativt fast oppbygd og at man derfor skulle forvente at studentene følger normal studieprogresjon, avdekker analysene betydelige forskjeller mellom utdanningene. Mens særlig sykepleiere, men også førskolelærere har høy grad av normert gjennomføring, fullfører bare omlag en tredjedel av ingeniørstudentene på normert tid.

4.1.5 Studiefrafall og utdanningsaktivitet i høyere utdanning

I den foreliggende rapporten har vi sett nærmere på forskjeller i studiefrafall og utdanningsaktivitet mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn. Etersom antallet studenter med innvandrerbakgrunn er relativt lavt, har vi ikke hatt mulighet til å studere frafall ved enkeltutdanning på samme måte som i Aamodts rapport (2001). Med utgangspunkt i tidligere studier som tyder på forskjeller i utdanningspreferanser og utdanningsvalg mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn, har vi i analysene skilt mellom studenter ved høyskole og universitet, og mellom studenter innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk og andre fagområder. I tillegg skilles det mellom en rekke demografiske forhold, som kjønn, alder, bosted og sosial bakgrunn.

Når vi undersøker sannsynligheten for å fremdeles være i gang med høyere utdanning høsten 1995 blant de som var i gang med høyere utdanning høsten 1994 finner vi ingen forskjeller mellom studenter med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn (tabell 3.2, modell 1). I underkant av 70 prosent av studentene fortsetter studiene året etter¹³. Imidlertid viser det seg at valg av utdanningsinstitusjon har ulik betydning for studenter med innvandrerbakgrunn og majoritetsbakgrunn. Det er i tillegg ulik variasjon mellom kjønnene. Når vi kontrollerer for samspill endrer derfor resultatene seg (tabell 3.2, modell 2). Studenter med ikke-vestlig bakgrunn synes faktisk i noe sterkere grad enn studenter med majoritetsbakgrunn å fortsatt være i gang med høyere utdanning året etter fullført videregående opplæring. Dette gjelder særlig blant universitetsstudentene (figur 3.2). Menn med majoritetsbakgrunn skiller seg for øvrig ut med betydelig lavere andeler som fortsetter studiene året etter, noe som må ses i sammenheng med avtjening av verneplikten (figur 3.1). Analysene viser for øvrig at demografiske forhold som alder, kjønn og sosial bakgrunn, samt fagvalg i videregående skole og fagområde i høyere utdanning har langt større betydning enn det å ha innvandrerbakgrunn for det å forlate utdanningssystemet. Hovedresultatene etter analysen av utdanningsaktivitet er at studenter med innvandrerbakgrunn i minst like høy grad som studenter med majoritetsbakgrunn fortsetter i høyere utdanning året etter.

---

¹³ Dette gjelder studenter med studiekompetanse fra videregående opplæring og for øvrig referansegruppens egenskaper (19 år, menn, bosted utenfor Oslo/Akershus, foreldre med lavt utdanningsnivå, universitetsstudeir, annet fagområde enn naturvitenskap og teknikk). Studenter med yrkesfaglig studieretning fra videregående opplæring har omlag 60 prosent beregnet sannsynlighet for å fortsette studiene, alt annet likt.

Når vi undersøker sannsynligheten for å ha forlatt utdanningssystemet uten å ha fullført høyere utdanning, blir imidlertid resultatene annerledes. Vi minner igjen om at uttrykket “fullført utdanning” her er forstått som alle registrerte fullførte eksamen på høyere nivå, uavhengig om utdanningen utgjør en deleksamen eller ikke (se kapittel 1). Her undersøkes sannsynligheten for å forlate utdanningssystemet uten fullført utdanning høsten 1995 og høsten 1999. Resultatene fra analysene i tabell 3.3 peker delvis i ulik retning. Ved det første tidspunktet har det å ha innvandrerbakgrunn ingen signifikant betydning for studiefrafall (tabell 3.3, modell 1). I likhet med tabell 3.2 viser også denne analysen samspill mellom utdanningsinstitusjon og kjønn, i tillegg til fagområde. Beregnet sannsynlighet for frafall er lavere blant studenter med ikke-vestlig bakgrunn enn blant majoritetsstudenter innenfor fagområde naturvitenskap og teknikk (figur 3.3). Det er mindre kjønnsforskjeller i gruppen med ikke-vestlig bakgrunn enn innenfor majoritetsgruppen, ettersom menn med majoritetsbakgrunn skiller seg ut med høyere studiefrafall (figur 3.4). For øvrig ser vi at høgskolestudenter med innvandrerbakgrunn har betydelig høyere studiefrafall enn de andre gruppene (figur 3.5).

Analysen av frafall fem år etter påbegynt høyere utdanning, høsten 1999 (modell 2), viser imidlertid at førstegenerasjons innvandrere har noe større sannsynlighet for å ha forlatt utdanningssystemet uten fullført utdanning sammenlignet med majoritetsgruppen. Tendensen forsterkes når vi kun sammenligner studenter ved høgskoler og ikke ved universitetene (figur 3.6). Derimot finner vi ikke denne forskjellen blant studenter innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk (figur 3.7).

Hovedbildet som danner seg på bakgrunn av analysene er altså at det er små forskjeller mellom studenter med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn når det gjelder studiefrafall i høyere utdanning. Ser vi nærmere finner vi at bildet er motsetningsfylt, ved at det å ha innvandrerbakgrunn har betydning i enkelte sammenhenger, i andre ikke. Resultatene kan tyde på noe større frafall i høyere utdanning blant høgskolestudenter med innvandrerbakgrunn enn blant studenter med majoritetsbakgrunn. Blant universitetsstudentene finner vi i liten grad forskjeller.

Tatt i betraktning den meget selekterte gruppen av ungdom med innvandrerbakgrunn som har fullført videregående opplæring, kan det gi grunn til bekymring at vi likevel finner enkelte forskjeller i studiefrafall og utdanningaktivitet mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og med majoritetsbakgrunn. Dette er forskjeller som består også når demografiske og utdanningsmessige forhold holdes konstant (se kapittel 3).

4.2 Politiske implikasjoner

Resultatene som viser at ungdom med innvandrerbakgrunn som faller fra, gjør det på lavere trinn i opplæringsløpet enn ved overgangen til høyere utdanning, tyder på at innsatsen i forhold til de utfordringer ungdom med innvandrerbakgrunn møter må settes inn på et tidlig

stadium. Aspirasjonene blant innvandrerungdom er om lag som blant andre ungdommer, og gjennomfører de videregående opplæring, begynner de også svært ofte i høyere utdanning. Imidlertid har mange problemer med å få til en vellykket gjennomføring av videregående opplæring. Disse problemene dreier seg til dels om svakere ferdighetsnivå målt ved karakterer, men det er også *påvist svakere gjennomføringsgrad uavhengig av karakternivå*, for en del av de tospråklige elevene. Samlet fører dette til at rekrutteringspotensialet til høyere utdanning er lavere blant ungdom med innvandrerbakgrunn enn blant majoritetsungdom.

Disse resultatene innebærer utfordringer både for skoleverket og samfunnet for øvrig med hensyn til inkluderende praksis og læringsarbeid i skolen. Videre innebærer resultatene at rådgivningstjenesten har store oppgaver, og de peker hen på at det i større grad enn i dag bør sørges for hjelp og støtte til språkopplæring, både i norsk og engelsk, og trolig i flere av fagene i videregående opplæring. Dette innebærer ikke at fortsatt og økt innsats på tidligere trinn, som i barnehage og grunnskole, er mindre viktig.

Studenter med ikke-vestlig bakgrunn velger i større grad enn studenter med majoritetsbakgrunn utdanning innenfor området naturvitenskap og teknikk, og i mindre grad utdanning innenfor området undervisning. Den lave rekrutteringen til utdanninger som leder til læreryrket blant ungdom med innvandrerbakgrunn, kan innebære en samfunnsmessig utfordring. Ettersom dette gjelder både første- og andregenerasjons innvandrere, kan ikke resultatene tilskrives kort botid i Norge. Analysene viser at også studenter som er født i Norge av foreldre med ikke-vestlig bakgrunn, det vil si andregenerasjons innvandrere, har mindre sannsynlighet for å velge utdanning innen dette fagområdet, enn annen norsk ungdom. For å endre dette mønsteret kreves mer kunnskap om årsakene til rekrutteringssvikten til lærerutdanningen i innvandrerbefolkningen. Å øke andelen lærere med innvandrerbakgrunn eller minoritetsbakgrunn kan være et middel for å gjøre undervisningen mer kulturelt relevant for elevene (NOU 1995:12). Resultatene indikerer et behov for mer målrettet arbeid dersom den politiske målsettingen om økt rekruttering til utdanning innenfor området undervisning blant ungdom med ikke-vestlig bakgrunn skal oppfylles.

Det er for øvrig verdt å merke seg at studiefrafallet blant studenter med innvandrerbakgrunn synes å være mindre innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk enn innenfor andre fagområder. Frafallet er også lavere blant studenter med innvandrerbakgrunn enn blant studenter med majoritetsbakgrunn innenfor naturvitenskapelige og tekniske utdanninger. En forklaring på forskjellen i studiefrafall mellom fagområdene kan være at utdanninger innenfor fagområdet naturvitenskap og teknikk i mindre grad baserer seg på språklig kommunikasjon sammenlignet med utdanninger innen andre fagområder. I den grad forskjellen i studiefrafall mellom fagområdene har sammenheng med innholdet i utdanningene og hvordan dette kommuniseres til studentene, er dette forhold som bør tas hensyn til ved oppfølging av studenter med bakgrunn fra land og kulturer utenfor Norge.

Studier av frafall innen enkelte utdanninger viser for øvrig at ingeniørstudiet, som utgjør en vesentlig del av fagområdet naturvitenskap og teknikk, har en særlig høy grad av frafall (Aamodt 2001). Det er lite som tyder på at den svake gjennomføringsgraden blant ingeniørstudentene skyldes forsinkelse i studiet, ettersom andelen som fullfører ett år på etterskudd er relativt liten. Alternativt kunne forklaringen være at ingeniørene har et så godt arbeidsmarked at mange skaffer seg jobb og slutter i studiet uten å ha fullført utdanningen. Dersom dette var forklaringen skulle vi i såfall forvente at det var de mest attraktive linjene i forhold til arbeidsmarkedet som hadde det største frafallet. Slik er det ikke (ibid). Andre forklaringer kan være svikt i studentenes forutsetninger eller at studentenes forventninger til studiet ikke oppfylles. Resultatene indikerer at frafallet utgjør en større trussel mot tilgangen på ingeniører i fremtiden enn søkersvikt. Det kan imidlertid synes som om dette først og fremst gjelder studenter med majoritetsbakgrunn og i mindre grad studenter med innvandrerbakgrunn.

Til tross for sterk seleksjon på lavere trinn i utdanningssystemet, tyder våre studier likevel på noe større frafall i høyere utdanning blant studenter med innvandrerbakgrunn enn blant studenter med majoritetsbakgrunn. Dette gjelder først og fremst blant studenter ved høgskolene. Analysene kan tyde på at studenter med innvandrerbakgrunn forblir i utdanningssystemet i tilsvarende tid som majoritetsgruppen, men at de som forlater utdanningssystemet i noe mindre grad har en fullført høyere utdanning med seg.

Når vi kjenner til omfanget av frafall og forsinket progresjon blant ungdom med innvandrerbakgrunn i videregående opplæring, skulle vi kanskje forventet at denne gruppen var "selektert til suksess"? Selv om resultatene i hovedsak tyder på at det å ha innvandrerbakgrunn har underordnet betydning for studiefrfall i høyere utdanning, kan det være grunn til bekymring at selv denne selekterte gruppen av ungdom med ikke-vestlig bakgrunn ikke synes å ha helt problemfri progresjon på dette nivået i utdanningssystemet.

Vi kan ikke se bort i fra at ungdom med ikke-vestlig bakgrunn møter utfordringer i utdanningssystemet som øker sannsynligheten for frafall i denne gruppen. Utfordringen i forhold til å øke utdanningsnivået blant ungdom med innvandrerbakgrunn bør dermed både være å unngå at ungdom med innvandrerbakgrunn forlater utdanningssystemet på lavere trinn, samtidig som det bør fokuseres på å øke andelen som *fullfører* høyere utdanning.

Rammen for dette prosjektet samt den begrensede informasjon våre data gir, gjør at det er vanskelig å trekke klare konklusjoner. Det er derfor viktig å undersøke en del forhold nærmere i videre forskning. Mye tyder på at en bør se nærmere på gjennomføringen innenfor en del høgskolestudier, på et større datamateriale enn det vi har kunne benytte her. Hvordan er for eksempel studiegjennomføringen på allmennlærerstudiet blant ikke-vestlige innvandrere? Ved å følge studentkull over tid i ulike utdanninger og på ulike trinn i utdanningssystemet kan vi utvikle en bedre forståelse av hvor utfordringene er og hvordan de bør møtes. Videre bør en undersøke forhold som ikke dekkes av registerdata, for å finne bakgrunnen for at frafallet

blant ikke-vestlige innvandrere på en del studier er høyere enn blant majoritetsstudentene. Resultatene så langt kan imidlertid tyde på at lærestedene, spesielt høgskolene, bør se nærmere på hvordan studieoppleggene kan fremme integrering og god studiegjennomføring.

Referanser

- Andersen, F. C. (2000): *Minoritetsspråklige elever i videregående skole. Elevenes fortellinger om hvordan de opplever sin skolehverdag forstått i lys av sosialisering*. Hovedoppgave, hovedfag i flerkulturell og utviklingsrettet utdanning, Høgskolen i Oslo, Avdeling for lærerutdanning.
- Bakken, A. og M. Sletten (2000): "Innvandrerungdoms planer om høyere utdanning – realistiske forventninger eller uoppnåelige aspirasjoner?" *Søkelys på arbeidsmarkedet*, årgang 17, s.17-36.
- Berg, H. (2000): "Innvandrerens integrasjon på arbeidsmarkedet" *Søkelys på arbeidsmarkedet*, årgang 17, s. 177-187.
- Bjertnæs, M.K. (2000): *Innvandrere og innvandring 2000*. Statistiske analyser 33. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Bjertnæs, M.K. (2001): Når ordene teller. I *Samfunnsspeilet* 2001, 2, s. 2-14. Oslo – Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Boudon, R. (1974): *Education, Opportunity and Social Inequality. Changing Prospects in Western Society*. New York, John Wiley & Sons.
- Bourdieu, P. & J.C. Passeron (1977): *Reproduction in Education, Society and Culture*. Sage Publications Ltd. London.
- Dæhlen, M. (2000): *Innvandrere i høyere utdanning. En analyse av rekrutteringsmønsteret for ungdomskullene 1955-75 med vekt på sosial bakgrunn, kjønn og opprinnelse*. Hovedoppgave i sosiologi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Edvardsen, R., Skjersli, S., Støren, L., Szanday, B. og P.O. Aamodt (1998): *På oppløpssida. Evaluering av Reform 94: Underveistrapport 1997*. Oslo: NIFU (Rapport 3/98).
- Engen, T.O., L.A. Kulbrandstad & S. Sand Bryni (1996): *Om minoritetselvenes læringsstrategier og skoleprestasjoner*. Sluttrapport for prosjektet Minoritetselvers skoleprestasjoner. Hamar: Høgskolen i Hedmark – Avdeling for lærerutdanning, Opplandske bokforlag.
- Ejrnæs, M. og Ü. Tireli (1992): *Æblet falder langt fra stammen*. København: Fremad.
- Falkfjell, L. (1999): *Om ungdoms valg av realfag i videregående opplæring*. Oslo: NIFU (Skriftserie 5/99).
- Gambetta, D. (1987): *Were they pushed or did they jump? Individual decision mechanisms in education*. London: Cambridge University Press.

- Goldthorpe, J.H. og R. Breen (2000): *Class, Mobility and Merit: The Experience of two British Birth Cohorts*. Paper presentert på 'European Societies or European Society? EuroConference on Educational Differentiation in European Societies: Causes and Consequences.' Giens: 16-21 September 2000.
- Grøgaard, J.B., T. Midtsundstad og M. Egge (1999): *Følge opp eller forfølge. Evaluering av oppfølgings tjenesten i Reform 94*. Rapport 263. Oslo: Forskningsstiftelsen FAFO.
- Hansen, M.N. (1999): "Utdanningspolitikk og ulikhet". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1999:2, s. 172-203.
- Hansen, M.N. (2000): "Høyere utdanning og utbytte - hva betyr utenlandsk opprinnelse for inntektsnivå?" *Søkelys på arbeidsmarkedet*, årgang 17.
- Jørgensen, T. (1997): "Utdanning" i Vassenden, Kåre (red.) (1997): *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Jørgensen, T. (1997): *Utdanning i Norge*. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2000): *Grunnleggende kvalifisering av nyankomne innvandrere*. Sluttrapport fra tverrdepartemental arbeidsgruppe. Mars 2000.
- Krange, O. og A. Bakken (1998): Innvandrerdoms skoleprestasjoner – tradisjonelle klasseskiller eller nye skillelinjer? I *Tidsskrift for samfunnsforskning* 1998 (3):381-410.
- Lappegård, T. (2000): *Mellom to kulturer. Fruktbarhetsmønstre blant innvandrerkvinner i Norge*. Rapport 25/2000. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Lauglo, J. (1996): *Motbakke, men mer driv? Innvandrerdoms i norsk skole*. Oslo: UNGforsk (Rapport 6/96).
- Lewis-Beck, M.S. (1980): *Applied Regression. An Introduction*. Newbury Park - London - New Dehli: Sage Publications.
- Liao, T.F. (1994): *Interpreting Probability Models: Logit, Probit and other Generalized Linear Models*. Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Lødding, B. (1997): "For ellers får jeg ikke jobb etterpå..." *Søking, opptak og progresjon i videregående opplæring blant tospråklige ungdom*. Evaluering av Reform 94. *Underveisrapport høsten 1996*. Oslo: NIFU (Rapport 2/97).
- Lødding, B. (1998a): *Med eller uten rett. Søking, opptak og gjennomstrømning i videregående opplæring blant tospråklige ungdommer og voksne etter Reform 94*. Oslo: NIFU (Rapport 4/98).
- Lødding, B. (1998b): *Gjennom videregående opplæring? Evaluering av Reform 94: Sluttrapport fra prosjektet Etniske minoriteter*. Oslo: NIFU (Rapport 19/98).
- Lødding, B. (1999): Alt å vinne eller lite å tape? Rekruttering og progresjon i videregående opplæring blant jenter og gutter med innvandrerbakgrunn. I R. Kvalsund, T. Deichman-Sørensen og P.O. Aamodt (red.): *Videregående opplæring - ved en skilleveg? Forskning fra den nasjonale evalueringen av Reform 94*. Oslo: Tano Aschehoug.

- Lødding, B. (2001): *“Norske får liksom førsterett” Om tilgang til opplæring i bedrift for ungdom med innvandrerbakgrunn i Oslo og Akershus*. Oslo: NIFU (Rapport 1/01).
- Norges offentlige utredninger (2000): *Frihet med ansvar. Om høgre utdanning og forskning i Norge*. NOU 2000:14. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Norges offentlige utredninger (1995): *Opplæring i et flerkulturelt Norge*. NOU 1995:12. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.
- Norusis, M.J. (1994): *SPSS Advanced Statistics 6.1*. Chicago: SPSS Inc.
- Næss, T. (2000): *Utdanning fram til år 2015. Framtidig beholdning, tilgang og erstatningsbehov*. Oslo: NIFU (Rapport 10/2000).
- Opheim, V. og L.A. Støren (2001): *Innvandrerungdom og majoritetsungdom gjennom videregående til høyere utdanning. Utdanningsforløp, utdanningsaspirasjoner og realiserte utdanningsvalg*. Oslo: NIFU (Rapport 7/2001).
- Pedersen, W. (1996): "Marginalitetens reproduksjon". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1996:1, s. 3-27.
- Roedele, S.M. og P.O. Aamodt (2001): *Studiemobilitet i norsk høyere utdanning*. Oslo: NIFU (under trykking).
- Raaum, O. og J.I. Hamre (1996): *Innvandrerungdom i og ut av videregående opplæring*. Oslo: Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning (SNF-rapport 100/96).
- Rønning, W.M. (1999): *Frafall eller mobilitet – to sider av samme sak? En analyse av årsaker til at studenter slutter ved universitetet*. Trondheim: Faglig sosialt prøveprosjekt, Allforsk.
- Seymour, E. og N.M. Hewitt (1997): *Talking about leaving. Why undergraduates leave the sciences*. Boulder, USA: Westview Press.
- Shavit, Y. og H.-P. Blossfeld (red.) (1993): *Persistent Inequality. Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder, USA: Westview Press.
- Statistisk sentralbyrå (1998): *Innvandrerbefolkningen 1. januar 1997*. Aktuelle befolkningstall. Juni 1998. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk Sentralbyrå (1989): *Standard for Utdanningsgruppering. Revidert 1989*. Standarder for norsk statistikk 7. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2000a): *Barn og unge – med innvandrerbakgrunn*. Aktuell statistikk. Mars 2000. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2000b): *Ulikt utdanningsnivå blant innvandrerne*. Utdanningsstatistikk. Innvandrernes utdanningsnivå, 1998. Mai 2000. Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Stortingsmelding nr. 17 (1996-1997): *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Stortingsmelding nr. 17 (2000-2001): *Asyl- og flyktningpolitikken i Noreg*. Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.

Støren, L., S. Skjersli og P.O. Aamodt (1998): *I mål? Evaluering av Reform 94: Sluttrapport fra NIFUs hovedprosjekt*. Oslo: NIFU (Rapport 18/98).

Støren, L. (2000): *The Transition from higher education to work: Different experiences among immigrant graduates and non-immigrants?* Paper presentert på "Transition in Youth 2000 Meeting", Antwerpen 7-10 September 2000.

Tinto, V. (1987): *Leaving college. Rethinking the Causes and Cures of Student Attrition*. Chicago: University of Chicago Press.

Vassenden, K. (red.) (1997): *Innvandrere i Norge. Hvem er de, hva gjør de og hvordan lever de?* Oslo – Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.

Østby, L. (2001): Hvorfor fokusere på innvandrere? I *Samfunnsspeilet* 2001, 2, s. 15-20. Oslo – Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.

Aamodt, P.O. (1982): *Utdanning og sosial bakgrunn*. Samfunnsøkonomiske studier, 51. Oslo – Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.

Aamodt, P.O. (2001): *Studiegjennomføring og studiefrafall. En statistisk oversikt*. Oslo: NIFU (Skriftserie /2001).

